

2, 5 de h.1

ZİHİN ENGELLİ ÇOCUĞU OLAN
ANNE-BABALARIN OKULDA ANNE-BABA
KATILIMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN
BELİRLENMESİ
(Bursa İlinde Bir Araştırma)

Ramazan Recayi ÇELİK
(Yüksek Lisans Tezi)
Eskişehir, 2003

Anadolu Üniversitesi
Merkez Kütüphane

**ZİHİN ENGELLİ ÇOCUĞU OLAN ANNE-BABALARIN OKULDA ANNE-BABA
KATILIMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ
(Bursa İlinde Bir Araştırma)**

Ramazan Recayi ÇELİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Zihin Engelliler Öğretmenliği Bilim Dalı
Danışman: Yard. Doç. Dr. Atilla CAVKAYTAR**

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Eylül, 2003

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

ZİHİN ENGELLİ ÇOCUĞU OLAN ANNE-BABALARIN OKULDA ANNE-BABA KATILIMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ (Bursa İlinde Bir Araştırma)

Ramazan Recayi ÇELİK
Özel Eğitim Anabilim Dalı
Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eylül 2003
Danışman: Yard. Doç. Dr. Atilla CAVKAYTAR

Bu araştırma ile zihin engelli çocuğu olan anne-babaların okulda anne-baba katılımına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, 2002-2003 Öğretim Yılı'nda Bursa ili merkezinde Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı olarak zihin engellilere eğitim ve rehabilitasyon hizmetleri sunan Özel Bursa Engelliler Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi'ndeki 110 zihin engelli çocuğun anne-babalarıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma, durum saptamaya yönelik betimsel bir çalışmadır. Araştırma verilerini oluşturan, zihin engelli çocuğa sahip anne-babaların okulda aile katılımına yönelik görüşleri "Okulda Aile Katılımı" isimli anketle toplanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler frekans ve yüzdelik şeklinde ifade edilmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak, zihin engelli çocuğu olan anne-babaların çoğunluğu genel olarak okulda katılım alanlarını önemli bulmakta, gereksinim duymakta ve katılmayı istemektedirler. Anne-babaların okuldaki etkinliklere katılım düzeyleri, katılım alanlarına yönelik önem ve gereksinimlerinin düşük olması durumunda azalmalar olmuştur. Okulda eğitime katılım alanlarına göre anne-babalar en çok genel ve özel sorunlarına çözüm aramak amacıyla öğretmenlerle birlikte yaptıkları toplantıları önemli görmekte, bu tip toplantılara gereksinimleri olduğu ve katılacaklarını belirtmektedirler. Buna karşın anne-babalar en çok gönüllüğe bağlı çalışmaları önemsiz buldukları, bu tip çalışmaları gerekli bulmadıkları ve katılmamacayacaklarını görüş olarak belirtmişlerdir.

ABSTRACT**DETERMINING THE POINTS OF THE VIEW OF THE PARENTS WHO
HAVE CHILDREN WITH MENTAL RETARDATION ABOUT PARENT'S
PARTICIPATION AT SCHOOL
(A research in Bursa)**

Ramazan Recayi Çelik
Department of Education on Mental Retardation
Anadolu University Faculty of Education, September 2003
Assistant Prof. Atilla CAVKAYTAR

In this research, it has been aimed that there should be determined the points of the view of the parents who have children with mental retardation about parent's participation at school. This research has been done in 2002-2003 Educational Year in Bursa with the parents of 110 children with mental retardation attending at Private Bursa The Education of The Individuals With Mental Retardation And The Rehabilitation Center, is under the authority of The Primiership Social Services and Children's Home, that presents educational and rehabilitation services. It is a descriptive study to determine the condition. The points of the view of the parents who have children with mental retardation about parent's participation at school have been gathered with an inquiry called 'Parent's Participation at School'. The data which has been obtained from the research is expressed as frequency and percentage.

As it is based on the data which has been obtained from the research generally most of the parents think that parent's participation is of great importance and they are in need of it and want to participate in it. Although most of the parents wanted to participate in the activities at school, they didn't mind participating in such activities, therefore, there has been decrease in the answers of the needs and the participations. At schools, parents find the meetings held with teachers essential to find solutions for their general and their specific problems and mention that they are in need of such meetings and they will participate in these meetings. On the other hand, they find the work on voluntary basis insignificant and useless and assert that they won't participate in such a work.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Ramazan Recayi ÇELİK'in, " Zihin Engelli Çocuğu Olan Anne-Babaların Okulda Anne-Baba Katılımına İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi " başlıklı tezi 26/09/2003 tarihinde, aşağıda belirtilen jüri üyeleri tarafından Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca Özel Eğitim Anabilim Dalı Zihin Engelliler Öğretmenliği yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

	Adı-Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	:Yrd.Doç.Dr Atilla CAVKAYTAR	
Üye	:Yrd. Doç.Dr Arzu ÖZEN	
Üye	:Yrd.Doç.Dr Aykut CEYHAN	

Prof.Dr. İlknur KEÇİK
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

Eğitim verdiğim eğitim kurumlarında anne-babaların çocuklarının eğitimine katkıda bulunma istekleri ve isteksizlikleri devamlı karşılaştığım bir durum olmuştur. Ülkemizde yakın zamanlarda gündeme gelen Bireyselleştirilmiş Eğitim Programları ve uygulanmasında anne-babaların hangi alanlarda katılım göstermek istediklerinin belirgin olmaması da bu araştırmayı gerçekleştirilmeme neden olmuştur.

Araştırmanın başlangıcından bitimine kadar, katkılarıyla beni yönlendiren, en zorlu dönemlerimde tebessümünü yüzünden eksiltmeden yardımlarını esirgemeyen, kendisiyle çalışmaktan büyük zevk aldığım değerli hocam, danışmanım, sayın Yard. Doç. Dr. Atilla CAVKAYTAR'a teşekkürlerim sonsuzdur.

Ayrıca eğitimimim de ve çalışmalarım da desteklerini her zaman yanımda bulduğum tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Bu araştırmanın gerçekleştirilmesinde yardımda bulunan Özel Bursa Engelliler Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi çalışanlarına ve velilerine teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Yüksek Lisans dönemimde yanımda bulunan dostum Nimet BARAN'a teşekkür ederim

Çalışmalarım süresince devamlı yanımda olan, beni destekleyen, elinden gelen yardımlarla bana yardımcı olan, hayat arkadaşım, biricik eşim Derya ÇELİK'e ve aileme ne kadar teşekkür etsem azdır. İyi ki varsınız.

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
ÖZGEÇMİŞ.....	vi
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	x
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Zihin Engelli Çocuklar.....	2
1.1.1. Zihin Engelli Çocuklara Sunulan Eğitim Ortamları.....	3
1.1.1.1. Rehabilitasyon Merkezleri.....	4
1.1.1.2. Okul öncesi eğitim kurumları.....	5
1.1.1.3. İlköğretim okulları.....	5
1.1.1.4. Eğitim uygulama okulları.....	6
1.1.1.5. İş eğitim merkezleri.....	6
1.1.1.6. Mesleki eğitim merkezleri.....	7
1.2. Zihin Engelli Çocukların Eğitiminde Ailenin Yeri ve Önemi.....	7
1.2.1. Aile Katılımı.....	8
1.3. Bireyselleştirilmiş Eğitim Programları Süreci ve Aile.....	12
1.3.1. Tanılama.....	13
1.3.2. Yerleştirme.....	14
1.3.3. Uygulama.....	15
1.3.4. Değerlendirme.....	16
1.4. Türkiye’de Anne-Baba Katılımı ile İlgili Yapılan Araştırmalar.....	17
1.5. Problem.....	20
1.6. Amaç.....	21
1.7. Önem.....	22
1.8. Sınırlılıklar.....	23
1.9. Sayıtlılar.....	23
2. YÖNTEM.....	24

2.1. Araştırma Modeli.....	24
2.2. Çalışma Grubu.....	24
2.3. Veriler ve Toplanması.....	25
2.3.1. Okulda Aile Katılımı Anketi.....	25
2.3.2. Okulda Aile Katılımı Anketinin Geliştirilmesi.....	25
2.3.2.1. Kapsam Geçerliği.....	26
2.3.4. Okulda Aile Katılımı Anketinin Uygulanması.....	27
2.4. Verilerin Çözümlemesi.....	27
3. BULGULAR VE YORUM.....	29
3.1.1. Anne-Babaların, Genel ve Özel Sorunlarına Çözüm Aramak Amacıyla Öğretmenlerle Birlikte Yaptıkları Toplantılara Katılımlarıyla İlgili Görüşleri.....	29
3.1.2. Anne-Babaların, Aile Eğitimi Toplantılarına Katılımlarıyla İlgili Görüşleri.....	31
3.1.3. Anne-Babaların, Yerleştirme Ekibi Toplantılarına Katılımlarıyla İlgili Görüşleri.....	33
3.1.4. Anne-Babaların, Bilgilendirildiği Yazılı Kaynakların Neler Olabileceği Konusunda Yapılan Toplantılara Katılımlarıyla İlgili Görüşleri.....	35
3.1.5. Anne-Babaların, Çocuklarının Eğitimine Nasıl Katılabileceklerini Açıklayan Toplantılara Katılımlarıyla İlgili Görüşleri.....	37
3.1.6. Anne-Babaların, Öğretmenlerle Telefon Görüşmeleri Yapmalarıyla İlgili Görüşleri.....	39
3.1.7. Anne-Babaların, Öğretmenin Ev Ziyaretleri Yapmalarıyla İlgili Görüşleri.....	41
3.1.8. Anne-Babaların, Okulda Yapılan Çeşitli Konulardaki Toplantıların Sonuç Raporları Hakkında Bilgilendirici Çalışmalara Katılımlarıyla İlgili Görüşleri.....	43
3.1.9. Anne-Babaların, Çocuklarına Uygulanan ya da Uygulanabilecek Testlerin Özellikleri Hakkında Yapılan	

Toplantılara Katılımlarıyla İlgili Görüşleri.....	45
3.1.10. Anne-Babaların, Çocuklarıyla İlgili Çeşitli Bilgileri İçeren Okul Kayıtları Hakkında Bilgilendirici Toplantılara Katılımlarıyla İlgili Görüşleri.....	47
3.1.11. Anne-Babaların, Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının (BEP) Tanıtımına Yönelik Bilgilendirici Toplantılara Katılımlarıyla İlgili Görüşleri.....	49
3.1.12. Anne-Babaların, Bireyselleştirilmiş Eğitim Programları Kararlarına Katılımlarıyla İlgili Görüşleri.....	51
3.1.13. Anne-Babaların, Çocuklarının Eğitime Destek Olacak Çalışmalara Katılımlarıyla İlgili Görüşleri.....	53
3.1.14. Anne-Babaların, Öğretmenlere Dönüt Vermeye Yönelik Çalışmalara Katılımlarıyla İlgili Görüşleri.....	55
3.1.15. Anne-Babaların, Benzer Sorunları Olan Anne-Babalarla Sorunlarını Paylaşabilecekleri Etkinliklere Katılımlarıyla İlgili Görüşleri.....	57
3.1.16. Anne-Babaların, Okulda ki Eğitim Uygulamalarının İzlenmesine Yönelik Çalışmalara Katılımlarıyla İlgili Görüşleri.....	59
3.1.17. Anne-Babaların, Gönüllülüğe Bağlı Çalışmalara Katılımlarıyla İlgili Görüşleri.....	60
3.2.Özet.....	62
4. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	67
4.1.Sonuç.....	67
4.2.Öneriler.....	67
4.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler.....	68
4.2.3. İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler.....	68
EKLER.....	69
KAYNAKÇA.....	74

ÇİZELGELER LİSTESİ

		Sayfa
Çizelge 1	Anne-Babaların, Genel ve Özel Sorunlarına Çözüm Aramak Amacıyla Öğretmenlerle Birlikte Yaptıkları Toplantılara Katılımlarıyla İlgili Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı.....	30
Çizelge 2	Anne-Babaların, Aile Eğitimi Toplantılarına Katılımlarıyla İlgili Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı.....	32
Çizelge 3	Anne-Babaların, Yerleştirme Ekibi Toplantılarına Katılımlarıyla İlgili Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı.....	34
Çizelge 4	Anne-Babaların, Bilgilendirildiği Yazılı Kaynakların Neler Olabileceği Konusunda Yapılan Toplantılara Katılımlarıyla İlgili Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı.....	36
Çizelge 5	Anne-Babaların, Çocuklarının Eğitimine Nasıl Katılabileceklerini Açıklayan Toplantılara Katılımlarıyla İlgili Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı.....	38
Çizelge 6	Anne-Babaların, Öğretmenlerle Telefon Görüşmeleri Yapmalarıyla İlgili Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı.....	40
Çizelge 7	Anne-Babaların, Öğretmenin Ev Ziyaretleri Yapmalarıyla İlgili Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı.....	42
Çizelge 8	Anne-Babaların, Okulda Yapılan Çeşitli Konulardaki Toplantıların Sonuç Raporları Hakkında Bilgilendirici Çalışmalara Katılımlarıyla İlgili Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı.....	44
Çizelge 9	Anne-Babaların, Çocuklarına Uygulanan ya da Uygulanabilecek Testlerin Özellikleri Hakkında Yapılan Toplantılara Katılımlarıyla İlgili Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı.....	46
Çizelge 10	Anne-Babaların, Çocuklarıyla İlgili Çeşitli Bilgileri İçeren Okul Kayıtları Hakkında Bilgilendirici Toplantılara Katılımlarıyla İlgili Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı.....	48
Çizelge 11	Anne-Babaların, Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının	

	(BEP) Tanıtımına Yönelik Bilgilendirici Toplantılara Katılımlarıyla İlgili Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı.....	50
Çizelge 12	Anne-Babaların, Bireyselleştirilmiş Eğitim Programları Kararlarına Katılımlarıyla İlgili Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı.....	52
Çizelge 13	Anne-Babaların, Çocuklarının Eğitimine Destek Olacak Çalışmalara Katılımlarıyla İlgili Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı.....	54
Çizelge 14	Anne-Babaların, Öğretmenlere Dönüt Vermeye Yönelik Çalışmalara Katılımlarıyla İlgili Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı.....	56
Çizelge 15	Anne-Babaların, Benzer Sorunları Olan Anne-Babalarla Sorunlarını Paylaşabilecekleri Etkinliklere Katılımlarıyla İlgili Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı.....	57
Çizelge 16	Anne-Babaların, Okuldaki Eğitim Uygulamalarının İzlenmesine Yönelik Çalışmalara Katılmalarıyla İlgili Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı.....	59
Çizelge 17	Anne-Babaların, Gönüllülüğe Bağlı Çalışmalara Katılımlarıyla İlgili Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı.....	61

1. GİRİŞ

Çeşitli nedenlerle bireysel özellikleri ve eğitim yeterlikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılıklar gösteren bireyler, “özel eğitim gerektiren birey” olarak tanımlanmaktadır 573 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname’de (1997). Zihin engelli çocuklar, özel eğitim gerektiren çocuklar içerisinde önemli bir grubu oluşturmaktadır. Türkiye’de, özel eğitim gerektiren bireyler içerisinde yer alan zihin engelli çocuklara sunulan eğitim hizmetleri; Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ile Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) bünyesindeki birimler tarafından verilmektedir. Ayrıca vakıflar, dernekler ve gönüllü kuruluşların açtığı birimlerde ve üniversitelerin ilgili bölümlerinde zihin engellilere yönelik özel eğitim hizmeti sunulmaktadır (Anadolu Üniversitesi, 1992).

Yukarda ki kurumlarda sunulan hizmetler, bir çok uzmanlık alanına yayılmış ekip yaklaşımının uygulanması gerekliliğiyle ilgilidir. Bu yaklaşım ise, bireyselleştirilmiş eğitim programları (BEP) kavramı içerisinde ele alınmaktadır. Bireyselleştirilmiş eğitim programları, her bir engelli çocuk için yazılı olarak, bölge eğitim kurumu veya eğitim ünitesi tarafından geliştirilmiş olan ve engelli çocukların, öğretmenlerin, anne-babaların ya da koruyucu ailelerin özel gereksinimlerini karşılamak için oluşturulmuş özel öğretim programlarıdır (Edward ve Collen, 1983). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği Madde 62’de ise BEP “Özel eğitim gerektiren birey için geliştirilen ve ailesi tarafından onaylanan bireyselleştirilmiş eğitim programı; bireyin, ailenin, öğretmenin gereksinimleri doğrultusunda hazırlanan ve hedeflenen amaçlarda verilecek destek eğitim hizmetlerini içeren özel eğitim programı.” (MEB, 2000a) şeklinde tanımlanmaktadır.

Tanımdan da anlaşılacağı gibi, BEP zihin engelli çocuğun yanı sıra anne-babaların gereksinimlerini de karşılamaktadır. Bu durum, sunulan hizmetlerden yararlanan kişiler olarak anne-babaların da BEP’in hazırlanmasına katılmalarını

gerektirmektedir. BEP ile ilgili konulara geçmeden önce zihin engellilerle ilgili olarak tanılanma, eğitim ortamları gibi kavramları incelemek yararlı olacaktır.

1.1. Zihin Engelli Çocuklar

Zihin engelli çocukların, toplum kurallarına uygun davranışlar sergilemeleri ve tüketici konumdan üretici konuma geçebilmeleri için gereksinimlerine uygun eğitim ortamlarına yerleşmeleri gerekli olduğu düşünülmektedir. Zihin engelli çocukların uygun eğitim ortamlarına yerleştirilebilmesi için öncelikle tanılanmaları ve sonrasında gösterdikleri özelliklere göre sınıflandırılmaları önemli görülmektedir. Tanılama ve sınıflandırmanın temelinde ise tanımlar yer almaktadır.

XII. yüzyıldan günümüze pek çok zihin engelli tanımı yapılmıştır. Bu tanımlar içerisinde herkes tarafından kabul edilen ortak bir tanım bulunmamaktadır. Bu durumun nedeni konuyla çeşitli meslek gruplarının ilgilenmesinin yanı sıra başka nedenleri vardır. Yapılan her tanım, zamanın bilimsel verilerini, toplumun sosyal ve politik özelliklerini yansıtmaktadır (Eripek, 1996). Tanımlar içinde en yaygın olarak benimsenen AAMR (American Association on Mental Retardation) tarafından yapılan tanımdır (Eripek, 1998).

Tıp, hukuk, eğitim gibi disiplin alanlarında çalışanlardan oluşan Amerikan Zeka Geriliği Birliği (American Association on Mental Retardation) son 30 yıl içinde beş kez zeka geriliği kavramını tanımlamıştır. Bu tanımlardan sonuncusu 2002 yılında önerilmiştir. Bu tanıma göre “Zeka geriliği, hem zihinsel işlevler, hem de kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde anlamlı sınırlılıklar görülen bir yetersizlik olarak nitelendirilmektedir. Bu yetersizlik 18 yaşından önce ortaya çıkmaktadır.” şeklinde açıklanmıştır (Vuran, 2002).

Türkiye’de ise zihin engellilik, zihinsel öğrenme yetersizliği terimi kullanılarak “zihinsel gelişim yetersizliğinden dolayı, bireyin eğitim performansının ve sosyal uyumunun olumsuz yönde, hafif-orta-ağır düzeyde etkilenmesi durumu” olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2000a).

Zihin engelli çocukların, homojen bir grup olmamaları, kendi içlerinde farklılıklar göstermeleri, ortak özelliklerine göre sınıflandırılmaları gereksinimini ortaya

çıkarmaktadır. Zihin engelli çocukların sınıflandırılması ele alınan boyuta göre farklılıklar göstermektedir (Eripek, 1996; Vuran, 2002). Sınıflandırma, nedenlere (Tıbbi Sınıflandırma), davranış özelliklerine (Psikolojik Sınıflandırma) ve eğitim gereksinimlerine göre (Eğitsel Sınıflandırma) yapılabilmektedir (Eripek,1996).

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde zihin engellilik şu şekilde sınıflandırılmış ve tanımlanmıştır (MEB, 2000a).

1. Hafif Düzeyde Zihinsel Öğrenme Yetersizliği: Bireyin, temel okuma-yazma ve sayma becerilerini kazanmasında ortaya çıkan gecikme durumunu,
2. Orta Düzeyde Zihinsel Öğrenme Yetersizliği: Bireyin, gecikmeli bir konuşma ve dil gelişimi, sosyal, duygusal veya davranış problemleri ile temel okuma-yazma ve sayma becerilerini kazanmasında ortaya çıkan gecikme durumunu,
3. Ağır Düzeyde Zihinsel Öğrenme Yetersizliği: Bireyin, ciddi biçimde konuşma ve dil gelişimi güçlüğü, sosyal, duygusal veya davranış problemleri ile temel öz bakım becerilerini öğrenmesinde ortaya çıkan gecikme durumunu,
4. Klinik Bakıma Gereksinim Nedeniyle Öğrenme Yetersizliği: Ciddi biçimde zihinsel ve birden fazla yetersizliği nedeniyle bireyin, eğitim-öğretim kurumlarından doğrudan yararlanamama durumunu, ifade eder.

Zihin engelli çocuklara sunulan eğitim ortamları içinde buldukları sınıfa göre değişiklik göstermektedir. Bu eğitim ortamları aşağıda açıklanmıştır.

1.1.1. Zihin Engelli Çocuklara Sunulan Eğitim Ortamları

Türkiye’de zihin engelli çocuklara özel eğitim hizmetleri SHÇEK ve MEB tarafından rehabilitasyon merkezlerinde, okul öncesi eğitim kurumlarında, ilköğretim okullarında, eğitim uygulama okullarında, iş eğitim merkezlerinde, mesleki eğitim merkezlerinde ve yine MEB’e bağlı özel okul veya kurumlarda sunulmaktadır (MEB, 2000a; SHÇEK Yönetmeliği, 1993).

Özel eğitim kurumlarının amaçları, Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (MEB, 2000a) madde-32'de belirtilmektedir. Buna göre; özel eğitim kurumları, Türk Millî Eğitiminin genel amaç ve temel ilkeleri doğrultusunda, özel eğitim gerektiren bireylerin;

1. Toplum içindeki rollerini gerçekleştiren, başkaları ile iyi ilişkiler kuran, iş birliği içinde çalışabilen, çevresine uyum sağlayabilen, üretici ve mutlu bir vatandaş olarak yetişmelerini,
2. Kendi kendilerine yeterli bir duruma gelmeleri için temel yaşam becerilerini geliştirmelerini,
3. Uygun eğitim programları ile özel yöntem, personel ve araç-gereç kullanarak; ilgileri, gereksinimleri, yetenekleri ve yeterlilikleri doğrultusunda üst öğrenime, iş ve meslek alanlarına ve hayata hazırlanmalarını amaçlar.” şeklinde açıklanmaktadır.

1.1.1.1. Rehabilitasyon Merkezleri

Zihin engelli çocuklara eğitim ve rehabilitasyon hizmetleri sunan rehabilitasyon merkezleri Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı olarak açılan özel ve resmi merkezlerdir. Rehabilitasyon merkezlerinin genel amacı; zihin engelleri nedeniyle yaşamın gereklerini tam anlamıyla yerine getiremeyen zihin engelli bireylerin toplum içerisinde kendilerine yeterli hale gelebilmelerini sağlayacak yetiştirme ve iyileştirme programları hazırlamak, uygulamak ve gerekli becerileri kazandırmak olarak ifade edilebilir (SHÇEK Yönetmeliği, 1993).

3-21 yaş arası zihin engelli çocuklar, bu kurumlarda ki bireysel eğitim, grup eğitimi, mesleki eğitim, fizyoterapi vb. hizmetlerinden yararlanabilmektedirler. Rehabilitasyon merkezlerinden yararlanan zihinsel engelli öğrencilere verilen hizmetler öğrencinin sergilediği performans doğrultusunda belirlenir.

1.1.1.2. Okul öncesi eğitim kurumları

Okulöncesi özel eğitim, sıfır-altı yaş arasında risk altındaki çocuklarla gelişim geriliği olan ya da tanılanmış özel gereksinimli çocuklara ve ailelere sağlanan uzman destekli eğitim hizmetleridir (Başal, 2002). Özel eğitim gereksinimleri belirlenmiş 37-72 ay arasındaki çocuklar için, okul öncesi eğitimi zorunludur ve kaynaştırma uygulamaları temeline dayalı olarak, destek eğitim planları çerçevesinde sürdürülür (MEB, 2000a).

Kaynaştırma, engelli öğrencinin tam ya da yarı zamanlı olarak normal eğitim sınıflarında gereksinimlerini en iyi biçimde karşılayabileceği eğitim ortamı olarak tanımlanabilmektedir (Batu, 1998).

Özel eğitim gerektiren çocukların, bireysel yeterliliklerine dayalı gelişim özellikleri dikkate alınarak okul öncesi özel eğitim sınıfları ve okulları da açılabilir. Okul öncesi eğitim sınıfları programı bireylerin; sosyal etkileşim, iletişim ve temel yaşam becerilerini geliştirme, sınıfa, okula ve yaşama uyumlarını arttırmaya yönelik hedefleri içermektedir. Kavrama, dinleme, anlama, anlatma, okuma ve yazmayla ilgili hazırlık çalışmalarını içeren bu programın süresi en fazla bir yıldır. Öğrenci, ders yılı sonunda aile ve uzmanların ortaklaşa aldıkları yöneltme kararı doğrultusunda kaynaştırma uygulamaları yapılan ilköğretim okuluna ya da özel eğitim ilköğretim okuluna devam ettirilir (MEB, 2000a).

1.1.1.3. İlköğretim okulları

İlköğretim, her yurttaşın hayatında karşılaştığı ve karşılaşacağı kişisel ve toplumsal sorunlarını çözmede; toplum değerlerine, normlarına uyum sağlamada; üretken ve tutumlu olmada temel yeterlilikleri, alışkanlıkları, kazandıran bir eğitimidir (1. Özürlüler Şurası, 1999). Özel eğitim hizmeti sunan ilköğretim okulları; orta düzeyde zihinsel öğrenme yetersizliği olan ilköğretim çağı çocukları için, açılan gündüzlü eğitim kurumlarıdır. Öğrencilerin gelişimleri izlenip, eğitim performansları dikkate alınarak,

programın amaç, içerik, öğretim süreçleri ve değerlendirme boyutlarında uyarlamalar yapılarak, kaynaştırma uygulamalarına öncelik verilir (MEB, 2000a).

Özel eğitim ilköğretim okulları, çocukların kendilerini anlamalarını, olumlu insan ilişkileri kurmalarını, sosyal, teknolojik ve fiziki çevreye uyum sağlamalarını, bağımsız yaşam becerilerini geliştirmelerini amaçlamaktadır (MEB, 2000b).

1.1.1.4. Eğitim uygulama okulları

Eğitim uygulama okulları; genel eğitim programlarından yararlanamayan okul öncesi ve zorunlu ilköğretim çağındaki, ağır düzeyde zihinsel öğrenme yetersizliği olan çocukların eğitim aldıkları özel eğitim kurumlarıdır (MEB, 2000a).

Bu okullarda, öğrencilerin, özbakım ve temel yaşam becerileri ile işlevsel akademik becerilerini geliştirerek, topluma uyum sağlamaları amaçlanmaktadır. Okul programı, zihin engelli çocukların bireysel yeterliliklerine dayalı bireyselleştirilerek grup ve birebir eğitim etkinlikleri şeklinde yürütülür (MEB, 2000a).

1.1.1.5. İş eğitim merkezleri

Eğitim uygulama okullarını bitiren veya zorunlu eğitim çağı dışında kalan zihinsel öğrenme yetersizliği olanlar ve/veya genel eğitim programlarından yararlanamayan özel eğitim gerektiren bireylerin; temel yaşam becerilerini geliştirmek, öğrenme gereksinimlerini karşılamak, topluma uyumlarını sağlamak, onları iş hazırlamak amacıyla; farklı konu ve sürelerde meslek kurslarının düzenlendiği gündüzlü özel eğitim kurumlarıdır (MEB, 2000a).

İş eğitim merkezleri programında teorik ve grup eğitimi, sosyal ve eğitsel etkinlikler, beslenme bilgisi ve uygulamalı iş eğitimi isimli dersler yer almaktadır (MEB, 1999).

1.1.1.6. Mesleki eğitim merkezleri

Mesleki eğitim merkezleri; ilköğretimlerini tamamlayan, 20 yaşından gün almamış, orta düzeyde zihinsel öğrenme yetersizliği olanlar veya ilköğretimlerini tamamlayıp genel ve mesleki orta öğretim programlarına devam edemeyecek özel eğitim gerektiren bireylere yönelik olarak açılan gündüzlü özel eğitim kurumlarıdır. Mesleki eğitim merkezlerinin amacı; bireylerin temel yaşam becerilerini geliştirmek, öğrenme gereksinimlerini karşılamak, topluma uyumlarını sağlamak, işe ve mesleğe hazırlamaktır. Merkeze devam eden öğrencilere, kültür dersleri, merkezdeki atölyelerde gerekli teorik bilgiler verilir ve uygulamalı iş eğitim yoluyla temel bilgi beceriler kazandırılır (MEB, 2000a).

Zihin engelli çocuklara uygulanan mesleki eğitim programlarında, hazırlık sınıflarında öğrencilere kültür dersleri ve merkezdeki atölyelerde gerekli teorik bilgiler verilir, uygulamalı iş eğitimi yoluyla temel bilgi ve beceriler kazandırılır. Birinci, ikinci, üçüncü sınıflarda bireye, kültür dersleri ile yönlendirildiği mesleki eğitim dersleri verilir. İş yerine yerleştirilen öğrenciler, kültür ve mesleki eğitim derslerini haftada bir gün merkezde, uygulamalı beceri eğitimini dört gün işletmelerde görürler. İşe yerleştirilemeyen öğrenciler ise merkezdeki atölyelerde beceri eğitimi görürler. Bu merkezlerin programı, birinci yıl hazırlık olmak üzere dört yıldır (MEB, 2000a).

1.2. Zihin Engelli Çocukların Eğitiminde Ailenin Yeri ve Önemi

Zihin engelli çocukların sosyal ve fiziksel çevrelerinin büyük bir bölümünü aileleri oluşturmaktadır. Buna bağlı olarak yasada “Özel eğitim hizmetleri, özel eğitim gerektiren bireyleri sosyal ve fiziksel çevrelerinden mümkün olduğu kadar ayırmadan plânlanır ve yürütülür.” (MEB, 2000a) denilmektedir. Ailelerin eğitime katılımları içinde buldukları sosyo-kültürel ve ekonomik düzeylerine göre değişkenlik gösterebilmektedir (Gorgiulo, 1985; Kırcaali İftar, 1995). Alan yazın incelendiğinde de anne-babaların özelliklerine göre farklı eğitime katılım yaklaşımları ve katılım alanları gözlenebilmektedir.

1.2.1. Aile Katılımı

Bugüne kadar kurulmuş bütün medeniyetlerde, hukuk sistemlerinde ve dinlerde toplumsal hayatın birlik ve bütünlüğünü sağlamaya yönelik düzenlemelerde esas obje olan aile, insanlık tarihi boyunca varolan ve değişimler karşısında sürekliliğini her zaman koruyan bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır (Ayhan, 1991).

Aile, evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birliktir (Türk Dil Kurumu, 2003). Ross (1964)'a göre ise aile, karmaşık ve değişen toplum hayatında birlikte yaşayan bireylerin dinamik bir etkileşim sistemidir (Eripek, 1996).

Sucuoğlu, Küçüker ve Kanık, (1993a)'a göre anne-babaların eğitime katılımı, zihin engelli çocuklarının eğitiminde aktif olmaları, eğitici rolü oynamaları, çocuklarına beceriler kazandırma, istenmedik davranışları söndürme amacıyla gerçekleştirilen çalışmalar olarak açıklanmaktadır. Cavkaytar (2002)'a göre ise aile katılımı, ailenin, okulun akademik ve sosyal amaçlarını gerçekleştirmek için günlük etkinliklere, okuldaki planlamaya, yönetime etkin olarak katılmasını içerir. Aile katılımı; etkin katılım, edilgen katılım ve katılmama olmak üzere üç düzeyde ele alınabilir. Etkin katılımı, ailenin çocuğu ile ilgili uygun olan etkinliklere doğrudan katılımı; edilgen katılım, bilgi alıcı ve verici olarak okuldaki kararlara katılım biçiminde gerçekleşir. Katılmama ise okulla ve çocuğuyla ilgili hiçbir etkinliğe katılmama biçimindedir. Tüm bunlar içerisinde istenilen ise anne-babaların çocuklarının eğitime etkin katılımlarıdır. Aileler, çocuklarının eğitimlerine katılımcı olmaları sonucunda yeni rolleri de üstlenmek durumunda kalırlar. Örneğin; aileler, okula ekonomik destek sağlayan, okul programını destekleyen, çocuğun evdeki öğretmeni, okul etkinliklerinde izleyici ve dinleyici, çocuğunun haklarını savunucu, çocuğuyla birlikte öğrenen öğrenci, öğrenme işbirlikçi ve okuldaki kararlara katılımcı gibi roller üstlenebilmektedir.

Anne-babaların eğitime katılmaları görüşünü destekleyen nedenler şöyle belirtilebilir:

1. Aileler çocuklarının gerçek durumunu herkesten daha iyi bilirler ve onları daha iyi tanırlar.
2. Çocuklarının öğrenmeleri ile daha ilgilidirler.
3. Çocuğun eğitime başladığı andan itibaren, onun eğitim programına doğrudan katılan ilk yetişkin grubu ailelerdir.
4. Aileler toplum tarafından kendilerine ve çocuklarına sağlanan eğitim hizmetlerinin niteliğini arttırmada etkili olabilirler.
5. Aileler, gün boyunca çocuklarına eğitim hizmeti veren ekip tarafından alınan kararları izleyebilir ve uygulayabilirler (Cavkaytar, 2002).

Günümüzde, özürlü çocukların eğitimine verilen önem artarken, özel ve resmi kuruluşlar, özürlü bireyin eğitimi ve toplumda kabul edilmesi için çaba sarf etmektedirler. Ancak eğitim kurumlarının bir çoğunda aile, programın dışında kalmakta böylece özürlü çocuğun okulda öğrendiği becerilerin kalıcılığı sağlanamamakta ve günlük yaşama aktarılması mümkün olmamaktadır. Bu nedenle özürlü çocuğun eğitiminde en iyi yaklaşım, çocuğu tek başına birey olarak değil, ailesi ile birlikte ele alan yaklaşımlardır (Temel, 1994).

Anne-babaların eğitime katılımları ile ilgili araştırmaların artması, sonuçlarının olumlu olması ve ailelerin gereksinimlerini belirlemeye yönelik araştırmaların yapılması, giderek zihinsel engelli çocukların eğitiminde aile faktörünün öneminin artmasına neden olmuş, yasal düzenlemelere de yansımıştır. Daha önceleri yasalarda ailelerin katılımına ilişkin yeterli yasa maddeleri yer almazken, son yasal düzenlemelerde ailelerin eğitime katılımlarının değişik boyutları yer almaktadır. Özellikle 6.6.1997 tarihinde yürürlüğe giren 573. Kanun Hükmünde Kararname'de ailelerin eğitime katılımlarını sağlayabilmek için bir çok madde bulunmaktadır.

573 sayılı yasada özel eğitimin temel ilkeleri sıralanırken (f) maddesinde "Özel eğitim gerektiren bireyler için bireyselleştirilmiş eğitim planı geliştirilmesi ve eğitim programlarının bireyselleştirilerek uygulanması esastır.", (g) maddesinde de "Ailelerin özel eğitim sürecinin her boyutuna aktif katılımlarının sağlanması esastır." ifadeleri anne-babaların, çocuklarının eğitimlerinde bulunmalarını, yasal anlamda da zemin

hazırlanmıştır (Kanun Hükmünde Kararname, 1997). Bu mevzuatla özürlü bireylerin eğitiminde ailelerin rolü ve hakları vurgulanarak onların eğitim sürecine aktif katılımı sağlanmıştır. Bu çerçevede aileler, tanılama dahil eğitim sürecinin her aşamasına katılacak ve söz sahibi olacaktır (Gül, 2000).

Bir görüşe göre, anne babaların eğitime katılım alanları öğretmenle ilişki kurma, özel eğitim sürecine katılma, ulaşım, okulda gözlem, evde eğitim, toplantılara katılma, sınıfta gönüllü çalışma, veliler arası etkileşim, idareyle işbirliği, kuruma mali destek sağlama, derneklere katılma ve özür hakkında bilgi yayma şeklinde sıralanmaktadır (Sucuoğlu, Kanık ve Küçükler 1993a). Bir başka görüşe göre de ailelerin katılım alanları; çocuğun tanınması, kuruma yerleştirilmesi, eğitim programlarının oluşturulması, eğitim etkinlikleri, yasal uygulamalar hakkında bilgilendirici grup etkinlikleri, ailelerin kendi özel sorunlarına çözüm aradığı uzmanlarla birebir ya da grup olarak yapılan etkinlikler gibi uygulamaya ve bilgilendirmeye yönelik alanlar olarak sıralanmaktadır (Cavkaytar, 2002).

Aile katılımını arttırmada ise çeşitli yaklaşımlara dayalı aile eğitimi programları düzenlenebilmektedir. Turnbull (1984) ve Schulz (1987) bu yaklaşımları, anne-babayı anne-baba olarak eğitmeyi, anne-babayı çocuğuna öğretici olarak yetiştirmeyi ve anne-babayı gönüllü olarak eğitmeyi amaçlayan programları olarak sıralamaktadırlar.

Anne-babayı anne-babalık rolleri açısından eğitmeyi amaçlayan programlarda, anne-babaların çocukların engeline uyum süreci, çocuğun sosyalleşmesi, kardeşlerle ilişkileri vasilelik ve yasal işlemlerle ilgili bilgi, destek ve kaynak sağlanmaktadır.

Anne-babayı çocuğuna öğretici olarak yetiştirmeyi amaçlayan programlarda, anne-babalara, çocuk yetiştirme yaklaşımları, çocuğun dil gelişimine, sosyal ve duygusal gelişimine katkıda bulunma, çocuğun çeşitli davranış ve bağımsız yaşam becerilerini kazandırma/öğretmelerine ilişkin yeterlilikler kazandırılmaktadır.

Anne-babayı gönüllüler olarak eğitmeyi amaçlayan programlarda, anne-babalar yasal savunuculuk, çocuğun eğitimi ile ilgili uzman, toplumsal kuruluşlar ve ekonomik kaynaklar bulma konularında gönüllü bireyler olarak eğitilmektedirler.

Tüm bu yaklaşımlardan da anlaşılacağı üzere anne-babaların eğitime katılımı sadece eğitim-öğretim boyutunda sınırlı kalmadığı aksine dolaylı da olsa zihinsel engelli çocuğun eğitimine katkıda bulunabileceği her türlü alanda etkin olarak var olmalarını gerektirmektedir.

Temel (1994)'e göre, anne-babanın eğitime katılımı için eğitimciler belirli aşamaları izlemelidirler. Ancak bu şekilde olumlu, üretici ve sürekli bir katılım sağlanabilir. Buna göre birinci aşamada; anne-baba ve öğretmen, karşılıklı görüşmeler, telefon görüşmeleri ya da karşılıklı gönderilen notlar yolu ile sürekli haberleşerek, öğretmen çocuğun güçlü ve olumlu yönlerini anne babaya iletebileceği gibi zayıf yönlerine ilişkin umutlarını da dile getirebilir. İkinci aşamada, anne-baba sınıfı sık sık ziyaret etmeli, öğretmen ise sık olmasa da düzenli olarak çocuğun evini ziyaret etmelidir. Bu şekilde anne-baba çocuğun eğitimi konusunda çok önemli bilgiler öğrenecek ve bu bilgileri uygulaması için teşvik edilecektir. Öğretmen bu aşamada sınıftaki etkinlikler hakkında bilgi vermelidir. Üçüncü aşamada ise anne-babaların katıldığı etkinliklerin sayısı ve çeşidi artırılabilir. Böylece anne-baba çocuğun başarabildiği ve başarmaya ihtiyaç duyduğu konular hakkında bilgi ve beceri sahibi olabileceği gibi çocuğuna karşı bakış açısını da genişletmiş olabilir. Bu aşamada anne-babalar özürülü çocuk, özel eğitim ve okul sistemi hakkında bilgilendirilmelidirler.

Zihinsel engelli çocuğu olan anne-babaların eğitime katılımlarının sağlanmasının zihinsel engelli çocuk ve aileleri üzerlerinde olumlu yanlarının bulunduğu bir çok araştırma sonuçlarında görülmektedir (Cavkaytar, 1999; Tekin, 2000; Vuran, 1997). Anne-babaların eğitime katılımlarına çocuk açısından bakıldığında, bir çok beceriyi anne-baba katılımıyla daha hızlı kazanmakta, farklı ortamlara genelleyebilmekte, böylece kazanılan beceriler daha kalıcı olmaktadır (Cunningham, 1985). Anne-babalar açısından bakıldığında ise çocuklarının gelişimlerine katkıda buldukları için duygusal olarak rahatlamakta, kendilerini daha yeterli hissetmekte ve buna bağlı olarak özürülü

çocuklarına karşı daha olumlu duygular geliştirmektedirler (Leyser, 1988; Goldstein ve ark, 1980; Kravetz, 1990).

1.3. Bireyselleştirilmiş Eğitim Programları Süreci ve Aile

Bireyselleştirilmiş eğitim programlarının (BEP) tanımında zihin engelli çocukların gereksinimleri doğrultusunda, eğitim planlarının yapılması yanı sıra anne-babaların da gereksinimlerinin dikkate alınması gerekliliği vurgulanmaktadır. BEP hazırlanırken anne-babaların sağlayacakları bilgiler öğretmenin tarafsızlığının gerçekleştirilmesi için bir kaynak olabileceği gibi aynı zamanda gelişimsel, kronolojik daha pek çok açıdan bilgi sağlamak için gereklidir (Edward ve Collen, 1983)

BEP, hazırlama sürecinde, uzun dönemli öğretimsel amaçların seçimi ve özelliklerinin belirlenmesi, buna bağlı olarak kısa dönemli amaçların belirlenmesi, veri toplama araç ve yöntemlerinin belirlenmesi, model seçimi gibi süreçlerden geçilir (Snell, 1983; Strickland ve Turnbull, 1990).

Anne-babaların BEP'in hazırlanması sürecinde ise bazı görevleri bulunmaktadır. Bu görevler anne-babaların bireyselleştirilmiş eğitim programının geliştirilmesi sürecinde gereksinimlerini iletmeleri, çocuğu ile ilgili hedeflerini ve planlarını belirtmeleri, eğitim programının uygulanması sırasında çalışmalara etkin bir şekilde katılmaları, gerektiğinde eğitim araç-gereç desteği sağlayabilmeleri şeklinde sıralanmaktadır (MEB, 2000a).

Bu görevlerin yerine getirilebilmesi için anne-babaların ve bireyselleştirilmiş eğitim programlarına hizmet sunan kişi / kurumlar arasında etkili bir koordinasyon ve işbirliğinin kurulması gerekmektedir. Bu durum, zihin engelli çocukların daha iyi eğitim almalarını sağladığı gibi, eğitimin başarıya ulaşmasına önemli katkı sağlar (Cavkaytar, 2003)

Okul aile işbirliğinin gerçekleştirilmesi, öncelikle anne-babaların kurumun önemli bir parçası olduklarını hissetmeleri ve okulda alınan eğitimin aile tarafından evde devam ettirilmesi ile sağlanabilir (Saldıroğlu ve Mutluoğlu, 2000). İş birliği, amaç ve çıkarları bir olanların oluşturdukları çalışma ortaklığı olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2003). Cavkaytar (2000) ise anne-baba öğretmen işbirliğini anne-babaların ve öğretmenlerin öğretim amaçlarına ulaşmada, birlikte çaba göstermesi olarak tanımlamaktadır. Anne-babaların BEP sürecine katılımları; toplantılar, yazılı mesajlar, telefon görüşmeleri ve ev ziyaretleri ile gerçekleştirilmektedir (Cavkaytar, 2003).

Bir süreç olan BEP, bilginin toplanması ve test uygulamalarının yapılması (Tanılama), yerleştirme, program planlama, program uygulama ve değerlendirme gibi çeşitli aşamalarda karar vermeyi içerir (Edward ve Collen, 1983).

1.3.1. Tanılama

Tanılama; özel eğitim gerektiren bireylerin yeterli ve yetersiz yönleri ile bireysel özelliklerini, ilgilerini belirlemek amacıyla tıbbî, psiko-sosyal, eğitim alanlarında yapılan değerlendirme sürecidir. Tanılama, mümkün olduğunca erken yaşta, bireyin tüm gelişim öyküsü değerlendirilerek yapılır. Tanılama sırasında çeşitli yöntem ve tekniklerin kullanılması, sürekli olması gerekmektedir. Tanılama sürecinde aile, okul ve uzmanlar işbirliği içinde çalışması, ailenin ve gerektiğinde bireyin görüşü alınarak katılımın sağlanması ile olur. Tanılama sürecinin her aşamasında birey ve ailenin görüşü alınmadan hiçbir açıklama yapılmaz (MEB, 2000a).

Zihin engelli çocuklardaki farklılıkların nedenlerine dayalı olarak yapılabilecek tanılama ve eğitim hizmetlerinin niteliğinin belirlenmesinde iki tür modelden söz edilebilir. Bunlar tıbbi tanılama modeli ve eğitsel tanılama modelidir (Gürsel, 1998).

Tıbbi tanılama modeline göre, zedelenmeye yol açan nedenler, oluş zamanı, etkilendiği yer ve derecesi ile nasıl bir gelişme göstereceğine ilişkin veriler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Eğitsel tanılama modeli tıbbi ve psikometrik verilerin toplanmasına

ek olarak yetersizliğin eğitim süreçlerini etkilemesi ve çocuğun bilişsel, duyuşsal ve eğitsel performans düzeylerine ilişkin bilgilerin toplanmasını gerektirir (Gürsel, 1998).

Bireyin eğitsel tanınması rehberlik ve araştırma merkezinde oluşturulan eğitsel tanılama, izleme ve değerlendirme ekibi tarafından yapılır. Bu tanılamada bireyin;

1. Zihinsel, fiziksel, duygusal, sosyal gelişim öyküsü,
2. Tıbbî ve psiko-sosyal değerlendirme raporu,
3. Bireysel yeterliliklerine dayalı gelişim özellikleri,
4. Eğitim hizmetlerinden yararlanma süresi,
5. Eğitim performansı, dikkate alınır (MEB, 2000a).

Aileler çocuklarının psiko-sosyal ve tıbbî değerlendirilmesinin yapılmasını sağlama, eğitsel tanılama sürecine çocuklarını sokma, çocuğun gereksinimlerini belirleyip uzun dönemli amaçların ortaya konulması, çocuğun eğitim kurumuna yerleştirilmesini sağlama gibi görevleri “Eğitsel Tanılama, İzleme ve Değerlendirme Ekibi” dahilindeki uzmanlarla birlikte yapar (MEB, 2000a). Bu süreç içerisinde anne-babaların çocuklarının tanılama sırasında kullanılacak testler hakkında bilgi sahibi olması ailenin görevlerini sağlıklı şekilde yerine getirmesinde önemlidir.

1.3.2. Yerleştirme

Yerleştirme kararındaki temel amaç engelli bir çocuk için en uygun programı belirlemektir. Bu amaca ulaşmada sadece çocuğun yeteneklerinin bilinmesi yeterli değildir, aynı zamanda bu karar verme sürecine katılanların da beceri ve yeteneklerine bakılması gereklidir. Bu kişiler bilgili, duyarlı, kişilik sahibi ve iletişim becerisi olan kişiler olmalıdırlar. Bütün bunlar engelli çocuk için sağlanacak eğitim programlarının kalitesini etkileyecektir (Edward ve Collen, 1983).

Özel eğitim gereksinimleri belirlenerek tanılanmış bireyler için eğitsel tanılama, izleme ve değerlendirme ekibi tarafından yöneltme kararı alınır. Özel eğitim hizmetleri kurulu bu bireylerin kaynaştırma uygulamaları yapılan okul ve sınıflara, özel eğitim

okul ve sınıflarına yerleştirilmeleri kararını alır. Yerleştirilen öğrencilerin izlenmesi; okul, eğitsel tanılama, izleme ve değerlendirme ekibi ve özel eğitim hizmetleri kurulu tarafından iş birliği içinde yürütülür. Öğrencinin kaydettiği gelişmeler belli aralıklarla düzenli olarak izlenir. Kayıt tarihinden itibaren en az üç aylık izleme süreci sonunda, rehberlik ve danışma hizmetleri kurulu; uygun yerleştirilmediği düşünülen öğrenci için, doğrudan özel eğitim hizmetleri kuruluna başvurabilir. Rehberlik ve danışma hizmetleri kurulu başvurusunda öğrenci ve alınan önlemler hakkında ayrıntılı bir rapor düzenler. Rapor uygun bulunursa, özel eğitim hizmetleri kurulu eğitsel tanılama, izleme ve değerlendirme ekibi ile iş birliği kurarak yeni bir değerlendirme sürecini başlatır. En geç bir ay içerisinde rehberlik ve danışma hizmetleri kuruluna sonucu bildirir (MEB, 2000a).

Özel eğitim gerektiren bireyin; belirleme, tanılama ve yerleştirme sürecinde; aile, öncelikle bilgilendirilir ve yerleştirme sürecinde ailenin yazılı onayı alınır. Buna rağmen aile, yeni bir değerlendirme isteği ile her bir süreçte en fazla bir defa özel eğitim hizmetleri kuruluna, doğrudan itiraz edebilir. Özel eğitim hizmetleri kurulu söz konusu başvuruyu uygun gördüğü takdirde yeni bir değerlendirme sürecini başlatır, bir ay içinde aileyi bilgilendirir (MEB, 2000a).

1.3.3. Uygulama

Bireyselleştirilmiş eğitim programlarının uygulamaya yönelik basamağı bireyselleştirilmiş öğretim programlarını ortaya çıkarmaktadır.

Bireyselleştirilmiş öğretim programları uzun dönemli amaçlar ve bu uzun dönemli amaçlara ulaşmak için kısa dönemli amaçlar, öğretimin planlanması ve değerlendirme basamaklarını içermektedir (Gürsel, 1998; MEB, 2000a). Bireyselleştirilmiş öğretim programının bütün olarak ortaya çıkması ise bireyselleştirilmiş öğretim materyallerinin hazırlanması ile olasıdır.

Bireyselleştirilmiş öğretim materyalleri, öğretmen tarafından hazırlanan ve öğretimin gerçekleştirilmesini sağlayan, yazılı belgelerdir. Bireyselleştirilmiş öğretim materyalleri yoluyla öğrencinin genel performans düzeyinin belirlenmesi ve buna göre öğretim amaçlarının doğrultusunda hazırlanması sağlanmaktadır.

Anne babalar BÖP'ün evdeki uygulanmaları konusunda en etkili destekçiler olarak görülmektedir. Çünkü BÖP sadece çocuğun okuldaki etkinlikleriyle sınırlı değildir. Dolayısıyla BÖP'ün önemli bir boyutu olan ev uygulamaları için anne baba katılımı önemli olmaktadır. Örneğin, çocuğun okuldaki çalışmalarının evde devamı, ev ödevlerinde yardım davranış yönetimi, dil gelişimi ve düzgün konuşma, motor gelişim, edinilen becerilerin kalıcılığının sağlanması gibi konularda ciddi katkılar getirirler (Cavkaytar, 2003).

1.3.4. Değerlendirme

Bireyselleştirilmiş eğitim programları, zihin engelli çocuğun tüm gelişim alanlarında, gözlem, gelişim ve değerlendirme ölçekleri kullanılarak ve hedeflenen amaçların gerçekleşme düzeyi doğrultusunda değerlendirilir (MEB, 2000a). Öğretmenin yaptığı değerlendirme ile yapılan öğretimi geliştirme ve gereken değişikliklerin belirlenmesi sağlanır.

Öğretimin değerlendirilmesinde öğrencinin performans düzeyini belirleme amacı ile hazırlanan ölçüt bağımlı testler öğretim süresince ve öğretim sonunda kullanılabilir (Vuran, 1996). Böylece öğrencinin, doğrudan ve sürekli değerlendirilmesi sağlanmış olur.

BEP sürecinin değerlendirme aşamasında anne-babalar, okul dışındaki zamanlarda uygulanan eğitim programlarının etkisine yönelik bilgileri dönüt olarak uzmanlara iletebilirler. Ayrıca anne-babalar, eğitim programlarının ev uygulamalarını yaptıklarında yaptıkları çalışmalara yönelik değerlendirme çalışmaları yapabilirler.

Yapacakları bu değerlendirmeleri uzman kontrolü altında hazırlanan değerlendirme araçlarını doldurarak ya da gözlem yoluyla yapabilirler.

1.4. Türkiye’de Anne-Baba Katılımı ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Türkiye’de zihinsel engelli çocuğu olan anne-babaların eğitime katılımlarını ve gereksinimlerini betimleyen sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmalardan ilki Anadolu Üniversitesi (1992) tarafından yapılmıştır. Bu araştırmada zihinsel engelli çocuklara eğitim veren kurumlarda anne-babaların eğitimine yönelik düzenli bir programın bulunmadığı, anne-babaların sorunlarına çözüm getirebilmek amacıyla sistemli olmasa da belirli aralıklarla yapılan veli toplantıları ile anne-babaları bilgilendirdikleri, isteklerine cevap vermeye çalıştıkları yönünde bulgulara ulaşılmıştır.

Sucucoğlu ve ark., (1993a) tarafından yapılan bir araştırmada, anne-babaların özürülü çocuklarının eğitime katılımlarının hangi düzeyde olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Bu çalışmada, öğretmenle ilişki kurma, özel eğitim sürecine katılma, ulaşım, okulda gözlem, evdeki eğitsel etkinlikler, ana babanın eğitim/danışma toplantılarına katılma, sınıfta gönüllü çalışma, veliler arası etkileşim idareyle işbirliği, mali destek sağlama, derneklere katılma, özür hakkında bilgi yayma olarak belirlenen on iki katılım alanı belirlemiş ve bu yönde ailelerden veri toplamıştır. Araştırma sonucunda annelerin tüm katılım alanlarında babalara göre katılımlarının daha fazla olduğu, anne-babaların katılımının, idareyle iş birliği, okula mali destek sağlama, derneklere katılım, özür hakkında çevreye bilgi yayma alanlarında en az katılım olduğu bulunmuştur.

Sucuoğlu, (1994) “Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı”nı Türkçe’ye uyarlayarak maddi gereksinimler, diğerlerine açıklama yapmak, bilgi gereksinimi, ailenin işleyişi, destek gereksinimi ve toplumsal servisler alanlarında anne-babalara uygulamış, temel gereksinimler ve bu gereksinimleri etkileyen temel etmenleri bulmaya çalışmıştır. Sonuçta anne-babaların büyük çoğunluğunun temel gereksinim olarak ifade ettikleri maddelerin “bilgi gereksinimi” boyutunda olduğu görülmüştür.

Yukarıdaki araştırmanın yanı sıra Evcimen (1996), Sucuoğlu (1994)'nun yapmış olduğu araştırmadaki örneklem kümesini ve incelenen değişken sınırlarını genişleterek yeni bir araştırma desenlemiştir. Bu araştırma sonucunda anne-babaların maddi, açıklama yapma, bilgi, ailenin işleyişi, destek ve toplumsal hizmetler yönünden gereksinimleri olduğu ve bunların karşılanması gerektiği yönünde verilere ulaşmıştır.

Tüm bunların yanı sıra, Türkiye'de zihinsel engelli çocuğu olan ailelerin eğitime doğrudan ve etkin katılımını konu alan uygulamalı araştırmalar da bulunmaktadır.

Akkök, (1984) ailelerin davranışsal yaklaşıma dayalı aile rehberliği programına katılmalarının, öğretilebilir düzeydeki çocukların özbakım becerilerinin geliştirilmesine katkısı ve bu programın anne-babaların çocuklarına karşı tutumlarına etkisini belirlemek amacıyla bir araştırma desenlemiştir. Araştırma, sonunda, aile rehberliği uygulamalarının, öğretilebilir çocukların özbakım becerilerinin gelişimine katkısı olduğunu ve özbakım becerileri açısından deneme grubundaki çocuklara göre daha ileri düzeyde olduklarını bulmuştur.

Vuran, (1997) annelere çocuklarının uygun davranışlarını ödüllendirme ve uygun olmayan davranışlarını eleştirmeme becerilerinin kazandırılmasında bilgilendirme, dönüt verme, dönüt verme ile ödüllerin birlikte kullanılması süreçlerinin, annelerin ödül kullanma ve eleştirme sıklığında, çocukların ise uygun olan ve olmayan davranışlarında ne düzeyde değişikliğe yol açtığını belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda bilgilendirme, dönüt verme ile ödüllerin birlikte kullanıldığı eğitim sürecince, annelerin hedef davranışlarındaki değişiklikler giderek amaca yaklaşmıştır. Benzer değişiklikler çocukların belirlenen hedef davranışlarında da görülmüştür.

Cavkaytar, (1998) geliştirilen aile eğitimi programını tamamlayan annelerin program doğrultusunda gerçekleştirdiği beceri öğretimi çalışmalarının, zihin engelli çocuklarının özbakım ve ev içi becerilerini öğrenmelerindeki etkisini sınamıştır. Aile Eğitimi Programını tamamlayan annelerin program doğrultusunda yaptığı beceri öğretimi çalışmalarının, zihin engelli çocukların özbakım ve ev içi becerilerini öğrenmelerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Özen, (1999) gelişimsel geriliği olan çocuk annelerine sağlanan, çocuklarının davranış ya da öğrenme sorunları için bir eğitim uzmanıyla ilk kez görüşürken, gerekli etkili iletişim becerilerinin öğretimi uygulamasının etkisini sınamıştır. Annelere etkili iletişim becerileri kazandırmaya yönelik yapılan öğretim sonucunda, tüm annelerin etkili iletişim davranışını oluşturan becerileri kazandıkları ve araştırma için belirlenen ölçütleri karşıladıkları görülmüştür.

Tekin, (2000) zihin özürlü çocuklara kardeşleri aracılığıyla sunulan dört saniye bekleme süreli öğretimin ve eş zamanlı ipucuyla öğretimin etkililiklerinin ve verimliliklerini karşılamak amacıyla araştırma desenlemiştir. Elde edilen bulgular, öğreten kardeşlerin her iki öğretim yöntemini oldukça yüksek düzeyde güvenilir olarak kullandıklarını göstermiştir.

Birkan, (2001) ailelere sunulan bir Küçük Adımlar Kursu'nun, annelerin Küçük Adımlar Gelişim Geriliği Olan Çocuklara Yönelik Erken Eğitim Programı'nı uygulama becerilerini kazanmalarına etkisini değerlendirmek amacıyla araştırma desenlenmiştir. Araştırma sonucunda her annenin Küçük Adımlar'ı uygulama becerilerini %100 düzeyinde sergiledikleri saptanmıştır. İzleme çalışmalarında ise annelerin öğrendikleri becerileri sürdürdükleri sonucuna varılmıştır.

Kırcaali-İftar, Uzun, Batu, Vuran, Ergenekon, (2001) yılında "Küçük Adımlar Gelişimsel Geriliği Olan Çocuklara Yönelik Erken Eğitim Programı Eskişehir Uygulaması'nın Aile Rehberi Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi" adlı araştırmalarında program uygulamasını, programa katılan aile rehberlerinin bakış açısıyla değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda program uygulamasına katılan aile rehberlerinin; programın aileler, çocuklar ve aile rehberlerinin üzerinde pek çok olumlu etkisi olduğu görüşünde olduklarını göstermiştir.

1.5. Problem

Türkiye’de BEP, Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2000a) ile özel eğitim kurumlarında planlanmaya ve uygulamaya konulmuştur. Eğitim kurumları uygulamada var olan yönetmelikteki bilgilerle yetinmek zorunda kalmaktadır. Bu durum BEP’in uygulanmasında sıkıntılara neden olabilmektedir. Sıkıntının en önemli boyutunu da anne-baba katılımının sağlanması oluşturmaktadır.

Yapılan alanyazın taramalarında, anne ve babaların katılımlarının hangi düzeyde olduğunu araştıran ve anne-babaların eğitime katılımları olduğunda ne gibi yararları olabileceğini konu alan araştırmalara rastlanılmıştır. Anne-babaların, zihin engelli çocuklarının eğitimine katılımlarını betimleyen araştırmalarda anne-babaların eğitime düzenli katılım göstermedikleri, katılım alanlarının çocuklarının eğitimi ile doğrudan ilgili alanlarda yoğunlaştığı ve annelerin babalara göre her alanda daha fazla katılım gösterdikleri bulunmuştur. Anne-babaların gereksinimlerinin neler olduğuna yönelik araştırmalarda, en çok bilgi gereksinimi boyutunda yoğunlaştığı bulunmuştur. Anne-babaların çocuklarının eğitimine doğrudan ve etkin katılımını konu alan uygulamalı araştırmalarda ise anne-babaların programları başarılı biçimde uyguladıkları, çocuklarına bir çok kavram ve beceriyi öğrettikleri, bunun yanı sıra çocuğun davranışlarında olumlu değişiklikleri sağladıklarını göstermektedir. Ayrıca anne-babalara uygulanan programların da başarılı olduğunu ortaya koymaktadır.

Türkiye’de zihin engelli çocuğu olan anne-babaların, hangi alanlarda eğitime gereksinim duyduklarına, genel olarak eğitime katılımlarının hangi boyutlarda olduğuna ve bir eğitim programına katıldıklarında çocuğa ve anne-babaya ne gibi etkileri olduğuna yönelik bir çok araştırma sonuçları bulunmaktadır. Buna karşın, anne-babaların bireyselleştirilmiş eğitim programları doğrultusunda, okuldaki eğitime katılımlarına ilişkin görüşlerinin neler olduğuna ilişkin bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle böyle bir araştırmaya gereksinim duyulmuştur.

1.6. Amaç

Bu araştırmanın genel amacı, zihin engelli çocuğu olan anne-babaların okulda anne-baba katılımına verdikleri önem, duydukları gereksinim ve okuldaki etkinliklere katılmak isteyip istemedikleri konularında ki görüşlerinin belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Anne-babaların, genel ve özel sorunlarına çözüm aramak amacıyla öğretmenlerle birlikte yaptıkları toplantılara katılımlarıyla ilgili görüşleri nedir?
2. Anne-babaların, aile eğitimi toplantılarına katılımlarıyla ilgili görüşleri nedir?
3. Anne-babaların, yerleştirme ekibi toplantılarına katılımlarıyla ilgili görüşleri nedir?
4. Anne-babaların, bilgilendirildiği yazılı kaynakların neler olabileceği konusunda yapılan toplantılara katılımlarıyla ilgili görüşleri nedir?
5. Anne-babaların, çocuklarının eğitimine nasıl katılabileceklerini açıklayan toplantılara katılımlarıyla ilgili görüşleri nedir?
6. Anne-babaların, öğretmenlerle telefon görüşmeleri yapmalarıyla ilgili görüşleri nedir?
7. Anne-babaların, öğretmenin ev ziyaretleri yapmalarıyla ilgili görüşleri nedir?
8. Anne-babaların, okulda yapılan çeşitli konulardaki toplantıların sonuç raporları hakkında bilgilendirici çalışmalara katılımlarıyla ilgili görüşleri nedir?
9. Anne-babaların, çocuklarına uygulanan ya da uygulanabilecek testlerin özellikleri hakkında yapılan toplantılara katılımlarıyla ilgili görüşleri nedir?
10. Anne-babaların, çocuklarıyla ilgili çeşitli bilgileri içeren okul kayıtları hakkında bilgilendirici toplantılara katılımlarıyla ilgili görüşleri nedir?
11. Anne-babaların, bireyselleştirilmiş eğitim programlarının (BEP) tanıtımına yönelik bilgilendirici toplantılara katılımlarıyla ilgili görüşleri nedir?
12. Anne-babaların, bireyselleştirilmiş eğitim programları kararlarına katılımlarıyla ilgili görüşleri nedir?

13. Anne-babaların, çocuklarının eğitimine destek olacak çalışmalara katılımlarıyla ilgili görüşleri nedir?
14. Anne-babaların, öğretmenlere dönüt vermeye yönelik çalışmalara katılımlarıyla ilgili görüşleri nedir?
15. Anne-babaların, benzer sorunları olan anne-babalarla sorunlarını paylaşabilecekleri etkinliklere katılımlarıyla ilgili görüşleri nedir?
16. Anne-babaların, okuldaki eğitim uygulamalarının izlenmesine yönelik çalışmalara katılımlarıyla ilgili görüşleri nedir?
17. Anne-babaların, gönüllülüğe bağlı çalışmalara katılımlarıyla ilgili görüşleri nedir?

1.7. Önem

Araştırma sonucunda elde edilecek verilerin ailelerin, görüşleri doğrultusunda eğitime katılım hizmetlerinin hazırlanması ve planlanmasına katkıda bulunabileceği gibi daha etkin aile katılımının sağlanmasına yönelik bulgular ortaya koyacağı düşünülmektedir. Özellikle hizmeti alan kişiler olarak aileler ele alındığında onların da kendilerine sunulan ya da sunulacak hizmetlerin niteliğine ilişkin görüşleri önem kazanmaktadır. Tüm bu görüş ve veriler doğrultusunda gerçekleştirilen araştırmanın, anne babaların görüşlerinin alınması boyutunda önemli bir gereksinimi karşılayacağı düşünülmektedir.

Ayrıca zihin engelli çocuğu olan anne-babaların, okuldaki eğitime katılım alanlarından en çok önemli buldukları ve gereksinimleri olan katılım alanının planlanması ve uygulanması durumunda diğer alanlarda ki katılımlarının da artabileceği umulmaktadır.

1.8. Sınırlılıklar

Araştırma,

1. Bursa ili merkezinde bulunan Özel Bursa Engelliler Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi'ne 2003 Mayıs ayında devam eden öğrencilerin anne-babalarıyla sınırlıdır.
2. Ailelerin eğitime katılım alanlarına ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik hazırlanan "Okulda Aile Katılımı" adlı anketle toplanan verilerle sınırlıdır.
3. Rehabilitasyon merkezine devam eden öğrencilerden, sadece grup ya da bireysel olarak eğitim hizmetlerinden yararlanan zihin engelli çocukların anne-babalarıyla sınırlıdır.

1.9. Sayılılar

1. Araştırmaya katılan anne-babalar, anket formunda yer alan sorulara verdikleri cevaplarında samimi ve gerçek görüşlerini yansıtmışlardır.
2. Araştırmaya katılan anne-babalar, araştırmanın yapıldığı tarihten önce BEP'le ilgili bilgilendirici ya da uygulamaya yönelik etkinlikler içinde bulunmamışlardır.

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, çalışma grubu, verilerin toplanması ve toplanan verilerin çözümlenmesi açıklanmıştır.

2.1.Araştırma Modeli

Bu araştırma, varolan durumu belirlemeye dönük betimsel bir çalışmadır. Genel tarama modelinde gerçekleştirilen araştırmada zihin engelli çocuğu olan anne-babaların, okulda anne-baba katılımına ilişkin görüşleri betimlenmiştir. Betimsel araştırmalar, bir konuda halihazırdaki durumu saptamayı hedefleyen araştırmalardır. Sosyal bilimlerde en yaygın betimsel araştırma çeşidi, anket araştırmalarıdır. Anket araştırmalarında, araştırma amacı ile ilgili bir dizi sorudan oluşan bir anket oluşturulur. (Kırcaali-İftar, 2000). Araştırmada, zihin engelli çocuğu olan anne-babaların okulda anne-baba katılımına ilişkin görüşlerinin belirlenmesine yönelik olarak "Okulda Aile Katılımı" adlı anket geliştirilmiştir. Anket, zihin engelli çocuğa sahip anne-babaların okulda anne-baba katılımını önem, gereksinim ve katılım boyutlarında betimlemeyi amaçlamaktadır.

2.2.Çalışma Grubu

Araştırmada çalışma grubunu, Bursa ili merkezinde bulunan Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı Özel Bursa Engelliler Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi'nde eğitim alan ve zihin engeli olan çocukların anne-babaları oluşturmaktadır.

Araştırma kapsamına alınan merkezin yöneticilerinden alınan bilgiye göre 2003 Mayıs ayında toplam öğrenci sayısı 221'dir. Bu merkeze devam eden zihin engelli çocuklardan bir kısmı, merkezin sadece fizik tedavi hizmetlerinden yararlanmaktadır. Sözü edilen rehabilitasyon merkezinde eğitim amaçlı devam eden öğrenci sayısının ise 182 olduğu görülmüştür. Araştırmanın amacı, anne-babaların zihin engelli çocuklarının

eğitimine katılımları hakkında görüşlerini belirlemek olduğundan araştırma grubunu, rehabilitasyon merkezine eğitim amaçlı devam eden ve çoğunluğunu erkek çocukların oluşturduğu, zihin engelli çocuğa sahip 182 anne-baba oluşturmuştur.

2.3. Veriler ve Toplanması

Araştırma amaçlarındaki sorulara yanıt bulabilmek amacıyla, zihin engelli çocuğu olan anne-babaların okulda eğitime katılım alanlarına ilişkin görüşlerine gereksinim duyulmuştur. Anne-babaların bu görüşleri, Ek-1’de sunulan “Okulda Aile Katılımı” isimli anket ile toplanmıştır.

2.3.1. Okulda Aile Katılımı Anketi

Okulda Aile Katılımı anketi (EK-1), zihin engelli çocuğu olan anne-babaların çocuklarının eğitiminde katılabilecekleri etkinlikler hakkında görüşlerinin neler olduğunu belirlemeyi amaçlayan bir ankettir. Anket, soruların nasıl doldurulacağını açıklayan bir yönerge ve sorular olmak üzere iki bölümden oluşmuştur. Her bir ifadenin “önemli mi, gereksiniminiz var mı ve katılır mısınız?” şeklinde 3 alt sorusu bulunmaktadır. Anket surları oluşturulurken kapalı uçlu sorulardan yararlanılmıştır. Her bir alt sorunun yanıt seçenekleri ise “evet, hayır, ve fikrim yok” olarak oluşturulmuştur. Buna göre ankette toplam 17 ifade ve 51 soru maddesi yer almaktadır.

2.3.2. Okulda Aile Katılımı Anketinin Geliştirilmesi

Okulda Aile Katılımı anketinin geliştirilmesinde öncelikle alan yazın taraması yapılarak zihin engelli çocuğu olan anne-babaların çocuklarının eğitiminde katılabilecekleri alanlar incelendi (BEP; Cavkaytar, 2002; MEB, 2000a; Sucuoğlu ve ark., 1993a). Elde edilen kaynaklara dayanılarak yirmialtı farklı katılım ifadesi oluşturuldu. Daha sonra her bir ifadeye ait beşer alt soru maddesi bulunan anket soruları oluşturuldu. Oluşturulan anket, öncelikle MEB’e bağlı lisede görevli bir Türkçe

öğretmenin görüşüne sunulacak dil incelemesi yapıldı. Türkçe öğretmenin görüşleri doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapıldı.

2.3.2.1. Kapsam Geçerliği

Anketin, ortaya koymayı hedeflediği özelliklerin belirlenmesine ne derece hizmet ettiği, uzman görüşüne dayalı olarak sınanması gereğinden hareketle, (Kırcaali-İftar, 2000) anket Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi bünyesinde görevli yedi öğretim üyesinin görüşüne sunuldu. Öğretim üyelerinin görüşleri doğrultusunda bazı düzeltmeler yapıldı: Öncelikle ankette bulunan ifadelerin çok uzun ve anlaşılması zor cümlelerden oluştuğu belirtildi. Bu eleştiri dikkate alınarak ifadelerin asıl anlamını bozmayacak şekilde daha öz ve kısa cümlelerle ifade edilmeye çalışıldı. Yine uzmanlar tarafından alt soru maddelerinin birbirine çok yakın anlamlar taşıdığı ve gereksiz olduğu belirtildi. Bu eleştiri doğrultusunda “Okulda bu konuda çalışma yapıldı mı?, Siz okuldan bu konuda istekte bulundunuz mu?” soruları çıkarılarak daha önce beş olan alt soru sayısı üçe indirildi.

Bu değişiklikler yapıldıktan sonra araştırma önerisi bir toplantıyla Zihin Engellilerin Eğitimi Ana Bilim Dalı, öğretim üyelerine sunuldu. Yapılan sunumdan sonra alanda çalışan üç öğretim elemanı ankette bulunan soru maddelerini tekrar değerlendirmeye aldı. Bu grubun vermiş olduğu öneriler doğrultusunda üç ifade çıkarıldı ve anket ön uygulamada kullanılmak üzere son halini aldı.

Sonuç olarak Okulda Aile Katılımı anketi 17 ifadeden oluştu. Her ifadeye ait 3 alt soru belirlendi. Her soru maddesi için ( ) evet ( ), hayır ( ), fikrim yok ( ) seçeneklerine yer verildi.

Bu düzenlemeler yapıldıktan sonra anketle ilgili olarak okulda bulunan on anne ile birebir görüşerek ön uygulama yapıldı. Bu ön uygulamalarda annelerin yanıtlarının normal bir biçimde dağılım gösterdikleri görüldü. Uygulama sonrasında anlaşılmayan

noktalar tekrar gözden geçirilerek daha açık biçimde yazıldı, bir maddenin de yeri değiştirildi. Bu aşamalardan sonra anket uygulama için son halini aldı.

2.3.3. Okulda Aile Katılımı Anketinin Uygulanması

Araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için Bursa ili merkezinde bulunan Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı Özel Bursa Engelliler Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi yöneticileri ile görüşülerek, araştırma önerisi sunulmuş, araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiş, bu doğrultuda veri toplamak için gerekli izin alınmıştır.

Kurumdan, anketin uygulanması için gerekli izin alındıktan sonra, kurumdaki öğrenci sayısı ve eğitim amaçlı devam eden öğrenci sayısı belirlendi. Daha sonra anket, kurumda eğitim amaçlı devam eden 182 zihin engelli çocuğun anne-babasına öğrencilerden sorumlu öğretmenler aracılığıyla ulaştırıldı. Kurumda görevli öğretmenlere araştırmanın amacı, anketin içeriği, kullanımının nasıl olacağı ve bir hafta sonra anketlerin toplanacağı söylendi. Ancak bazı öğretmenler, anketlerin teslim edildiği tarihten bir hafta sonra, anketlerden bir bölümünü öğrencilerin kuruma devamsızlığı nedeniyle anne-babaların tümüne ulaştıramadıklarını belirttiler. Anketin uygulandığı tarihlerde ulaşılamayan anne-babalara ulaşabilmek amacıyla, araştırmanın uygulandığı kuruma bir haftalık ek bir süre verildi. Bu sürenin sonunda, ulaşılabilen anne-babalardan dönen anket formları toplandı ve araştırma için gerekli verilerin toplanması süreci tamamlandı.

2.4. Verilerin Çözümlemesi

Gönderilen 182 anketten 124'ü geri dönmüştür. Buna göre anketlerin geri dönüş oranı % 68.1'dir. Anne-babaların doldurduğu anketlerin incelenmesi aşamasında 9 annenin ve 5 babanın veri toplama araçlarını yönergeler doğrultusunda doğru olarak yanıtlamadığı saptandı. Bu nedenle 14 anne-babanın doldurduğu anket değerlendirme dışı bırakıldı ve araştırma, 110 zihin engelli çocuğun anne-babası ile bir başka deyişle

3. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırmanın amaçları doğrultusunda, zihin engelli çocuğu olan anne-babaların okulda anne-baba katılımına ilişkin görüşlerine ilişkin bulgular ve yorumlara yer verilmiştir. Araştırmaya katılan 84 anne ve 26 baba olmak üzere toplam 110 anne-babanın ankette yer alan “önemli mi, gereksiniminiz var mı, katılır mısınız?” sorularına verdikleri yanıtlar yüzdeler ve frekanslarla ifade edilmiştir.

3.1.1. Anne-Babaların, Genel ve Özel Sorunlarına Çözüm Aramak Amacıyla Öğretmenlerle Birlikte Yaptıkları Toplantılara Katılımlarıyla İlgili Görüşleri

“Okulda anne-babalar, öğretmenlerle birlikte genel ve özel sorunlarına çözüm aramak amacıyla, birebir ya da grup olarak görüşmeler yapabilirler. Sizce anne-babaların, bu tür bilgilendirici toplantılara katılımı; önemli mi, gereksiniminiz var mı, katılır mısınız?” sorularına anne-babaların verdikleri yanıtların yüzdeler dağılımları çizelge 1’de görülmektedir.

ÇİZELGE 1

Anne-Babaların, Genel ve Özel Sorunlarına Çözüm Aramak Amacıyla Öğretmenlerle Birlikte Yaptıkları Toplantılara Katılımlarıyla İlgili Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı

Alt Sorular		EVET		HAYIR		FİKRİM YOK	
		N	%	N	%	N	%
Önemli mi?	Anne	78	92.8	5	5.9	1	1
	Baba	26	100	0	0	0	0
	Toplam	104	94.5	5	4.5	1	0.9
Gereksiniminiz var mı?	Anne	63	75	17	20.2	4	4.7
	Baba	16	61.5	9	34.6	1	3.8
	Toplam	79	71.8	26	23.6	5	4.5
Katılırmısınız?	Anne	68	80.9	11	13	5	5.9
	Baba	17	65.3	3	11.5	6	23
	Toplam	85	77.2	14	12.7	11	10

Çizelge 1’de görüldüğü gibi zihin engelli çocuğu olan anne-babaların tamamına yakını (% 94.5) genel ve özel sorunlarına çözüm aramak amacıyla öğretmenlerle birlikte yapılan toplantılara katılmanın önemli olduğunu belirtmektedir. Babaların tamamı (% 100) konuyu önemli görürken; annelerin % 92.8’i önemli görmektedir.

Anne-babaların büyük çoğunluğu (% 71.8) genel ve özel sorunlarına çözüm aramak amacıyla öğretmenlerle birlikte yaptıkları toplantılara katılmaya gereksinimi olduğunu belirtirken; az bir bölümü ise (% 23.6) katılmaya gereksinimi olmadığını belirtmiştir. Anne-babaların verdikleri yanıtlar ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 75’i, babaların % 61.5’i bu tip toplantılara gereksinimi olduğunu belirtmiştir.

Anne-babaların yine büyük bir çoğunluğu (% 77.2) genel ve özel sorunlarına çözüm aramak amacıyla öğretmenlerle birlikte yaptıkları toplantılara katılacağını; % 12.7’si katılmayacağını belirtmiştir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde,

annelerin % 80.9'u toplantılara katılacağını; babaların % 65.3'ü toplantılara katılacağını belirtmiştir.

Genel olarak bakıldığında anne-babaların büyük çoğunluğu genel ve özel sorunlarına çözüm bulmak amacıyla öğretmenlerle birlikte yapılacak olan toplantıları önemli görmekte, gereksinim duymakta ve toplantılara katılmayı istemektedirler. Anne-babaların ifadeye verdikleri yanıtlarında kararsız olmadıkları görülmektedir. Babaların tamamı bu tür toplantıları önemli görmelerine karşın, gereksinim ve katılım boyutunda yanıtlarındaki azalma, babaların ailenin ekonomik sorumluluklarını daha fazla üstlenmeleri durumuyla açıklanabilir (Sucuoğlu ve ark., 1993a).

3.1.2. Anne-Babaların, Aile Eğitimi Toplantılarına Katılımlarıyla İlgili Görüşleri

“Anne-babaların, çocuklarına evde çeşitli becerileri ve uygun davranışları kazandırabilmede, yeterli duruma gelmesi amacıyla, uygulamalı aile eğitimi toplantıları düzenlenebilir. Sizce anne-babaların, bu tür bilgi ve beceri kazandırmaya yönelik toplantılara katılımı; önemli mi, gereksiniminiz var mı, katılır mısınız?” sorularına anne-babaların verdikleri yanıtların yüzdeler dağılımları çizelge 2’de görülmektedir.

ÇİZELGE 2

Anne-Babaların, Aile Eğitimi Toplantılarına Katılımlarıyla İlgili Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı

Alt Sorular		EVET		HAYIR		FİKRİM YOK	
		N	%	N	%	N	%
Önemli mi?	Anne	72	85.2	8	9.5	4	4.7
	Baba	21	80.7	2	7.6	3	11.5
	Toplam	93	84.5	10	9	7	6.3
Gereksiniminiz var mı?	Anne	51	60.7	20	23.8	13	15.4
	Baba	14	53.8	9	34.6	3	11.5
	Toplam	65	59	29	26.3	16	14.5
Katılırmısınız?	Anne	55	65.4	19	22.6	10	11.9
	Baba	16	61.5	6	23	4	15.3
	Toplam	71	64.5	25	22.7	14	12.7

Çizelge 2’de görüldüğü gibi zihin engelli çocuğu olan anne-babaların büyük çoğunluğu (% 84.5) aile eğitimi toplantılarına katılımı önemli görmektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 85.2’si aile eğitimi toplantılarına katılımı önemli bulmakta; babaların ise % 80.7’si aile eğitimi toplantılarını önemli bulduğunu belirtmiştir.

Anne-babaların çoğunluğu (% 59) aile eğitimi toplantılarına katılmaya gereksinimi olduğunu belirtirken; bir kısmı (% 26.3) gereksinimi olmadığını belirtmiştir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 60.7’si aile eğitimi toplantılarına gereksinimi olduğunu; babaların % 53.8’i aile eğitimi toplantılarına gereksinimi olduğunu; % 34.6’sı gereksinimi olmadığını belirtmiştir.

Anne-babaların çoğunluğu (% 64.5) aile eğitimi toplantılarına katılacağını; az bir kısmı (% 22.7) katılmayacağını belirtmiştir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 65.4’ü aile eğitimi toplantılarına katılacağını babaların % 61.5’i aile eğitimi toplantılarına katılacağını belirtmiştir.

Yanıtlara genel olarak bakıldığında anne-babaların uygulamalı aile eğitimi toplantılarını önemli buldukları, gereksinim duydukları ve katılmak istedikleri görülmektedir. Bu durum anne-babaların çocuklarının eğitiminde daha aktif yer alma istemleriyle açıklanabilir. Gereksinim boyutunda anne-babaların vermiş oldukları yanıtların yarısından fazlasının olumlu olması Evcimen (1996) ve Sucuoğlu (1994)'nin çalışmalarında anne-babaların beceri öğretimi ve davranış kontrolü sağlama konusunda bilgiye gereksinim duyduklarına ilişkin bulgularıyla paralellik göstermektedir.

3.1.3. Anne-Babaların, Yerleştirme Ekibi Toplantılarına Katılımlarıyla İlgili Görüşleri

“Öğrencinin, hangi okula ve hangi sınıfa yerleştirileceğine karar veren, çeşitli alanlarda uzmanlaşmış kişilerin görev alabileceği, yerleştirme ekipleri oluşturulabilir. Bu ekip içinde anne-babalar da bulunarak çocukları hakkında bilgiler verebilirler. Sizce anne-babaların, yerleştirme ekibi toplantılarına katılımı; önemli mi, gereksiniminiz var mı, katılır mısınız?” sorularına anne-babaların verdikleri yanıtların yüzdelik dağılımları çizelge 3’te görülmektedir.

Çizelge 3

Anne-Babaların, Yerleştirme Ekibi Toplantılarına Katılımlarıyla İlgili Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı

Alt Sorular		EVET		HAYIR		FİKRİM YOK	
		N	%	N	%	N	%
Önemli mi?	Anne	65	77.3	13	15.4	6	7.1
	Baba	17	65.3	7	26.9	2	11.5
	Toplam	82	74.5	20	18.1	8	7.2
Gereksininiz var mı?	Anne	44	52.3	21	25	19	22.6
	Baba	12	46.1	11	42.3	3	11.5
	Toplam	56	50.9	32	29	22	20
Katılırmısınız?	Anne	47	55.9	19	22.6	18	21.4
	Baba	13	50	8	30.7	5	19.2
	Toplam	60	54.5	27	24.5	23	20.9

Çizelge 3'te görüldüğü üzere zihin engelli çocuğu olan anne-babaların büyük çoğunluğu (% 74.5) yerleştirme ekibi toplantılarına katılımı önemli görmekte; az bir bölümü (% 18.1) önemli görmemektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 77.3'ü yerleştirme ekibi toplantılarına katılımı önemli görmekte; babaların ise % 65.3'ü yerleştirme ekibi toplantılarına katılımı önemli görmemektedir.

Anne-babaların yarısı (% 50.9) yerleştirme ekibi toplantılarına gereksinim duyarken; % 29'u gereksinimi olmadığını; % 20'sinin ise fikri olmadığını belirtmiştir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 52.3'lük bölümü yerleştirme ekibi toplantılarına katılmaya gereksinimi olduğunu; % 25'i gereksinimi olmadığını; % 22.6'sı ise fikri olmadığını belirtmiştir. Babaların % 46.1'i yerleştirme ekibi toplantılarına katılmaya gereksinimi olduğunu; % 42.3'ü gereksinimi olmadığını; % 11.5'i ise fikri olmadığını belirtmektedir.

Anne-babaların yarısından biraz fazlası (% 54.5) yerleştirme ekibi toplantılarına katılacağını; % 24.5'i katılmayacağını belirtmiştir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 55.9'u yerleştirme ekibi toplantılarına katılacağını; % 22.6'sı katılmayacağını; % 21.4'ü ise fikri olmadığını belirtmiştir. Babaların % 50'si yerleştirme ekibi toplantılarına katılacağını; % 30.7'si ise katılmayacağını belirtmiştir.

Zihin engelli çocuğu olan anne-babaların büyük çoğunluğu (% 74.5) yerleştirme ekibi toplantılarına katılımın önemli olduğunu belirtmektedirler. Fakat anne-babaların hemen hemen yarısı bu toplantılara katılmaya gereksinim duymamakta, bunun yanında katılmayı istememektedirler. Yapılan bir araştırma sonucunda (Anadolu Üniversitesi, 1992) okullarda aile çalışmalarına yeterince yer verilmediği görülmüştür. Bu araştırma sonucunda da ailelerin gereksinim ve katılım boyutlarında olumsuz ve kararsız yönde yanıtlar vermeleri; anne-babaların şimdiye kadar bu tür toplantılara girmemiş olmaları ve bu tip toplantılara girdiklerinde ne gibi katılım göstereceklerini bilmemelerinden kaynaklandığı düşünülebilir.

3.1.4. Anne-Babaların, Bilgilendirildiği Yazılı Kaynakların Neler Olabileceği Konusunda Yapılan Toplantılara Katılımlarıyla İlgili Görüşleri

“Okulda, anne-babalara çocuklarının özellikleri, okulun özellikleri, yasal haklar vb. konularda bilgilendirmek ve de bu amaca yönelik kitap, dergi gibi yazılı kaynakların neler olabileceği konusunda toplantılar yapılabilir. Sizce anne-babaların, bu tür toplantılara katılımı; önemli mi, gereksiniminiz var mı, katılır mısınız?” sorularına anne-babaların verdikleri yanıtların yüzdelerle dağılımları çizelge 4'te görülmektedir.

Çizelge 4

Anne-Babaların, Yazılı Kaynakların Neler Olabileceği Konusunda Yapılan Bilgilendirici Toplantılara Katılımlarıyla İlgili Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı

Alt Sorular		EVET		HAYIR		FİKRİM YOK	
		N	%	N	%	N	%
Önemli mi?	Anne	54	64.2	22	26.1	8	9.5
	Baba	17	65.3	4	15.3	5	19.2
	Toplam	71	64.5	26	23.6	13	11.8
Gereksiniminiz var mı?	Anne	34	40.4	38	45.2	12	14.2
	Baba	11	42.3	9	34.6	6	23
	Toplam	45	40.9	47	42.7	18	16.3
Katılır mısınız?	Anne	40	47.6	36	42.8	8	9.5
	Baba	15	57.6	5	19.2	6	23
	Toplam	55	50	41	37.2	14	12.7

Çizelge 4'te görüldüğü gibi zihin engelli çocuğu olan anne-babaların büyük çoğunluğu (% 64.5) yazılı kaynakların neler olabileceği konusunda yapılan toplantıları önemli görmekte; bir kısmı (% 23.6) önemli görmemektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 64.2'si yazılı kaynakların neler olabileceği konusunda yapılan toplantıları önemli gördüğünü; babaların ise % 65.3'ü önemli gördüğünü belirtmiştir.

Anne-babaların çoğunluğu (% 42.7) yazılı kaynakların neler olabileceği konusunda yapılan toplantılara gereksinimi olmadığını; yarısından azı (% 40.9) gereksinimi olduğunu belirtmiştir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 45.2'si yazılı kaynakların neler olabileceği konusunda yapılan toplantılara gereksinimi olmadığını; % 40.4'ü gereksinimi olduğunu; babaların % 42.3'ü gereksinimi olduğunu; % 34.6'sı gereksinimi olmadığını; % 23'ü ise fikri olmadığını belirtmektedir.

Anne-babaların yarısı (% 50) yazılı kaynakların neler olabileceği konusunda yapılan toplantılara katılacağını; % 37.2'si katılmayacağını belirtmektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 47.6'sı yazılı kaynakların neler olabileceği konusunda yapılan toplantılara katılacağını; % 42.8'i katılmayacağını; babaların % 57.6'sı katılacağını; % 23'ü fikri olmadığını; % 19.2'si ise katılmayacağını belirtmiştir.

Yanıtlara genel olarak bakıldığında anne-babaların büyük çoğunluğu yazılı kaynakların neler olabileceği konusunda yapılan bilgilendirici toplantıları önemli görmektedir. Buna karşın toplantılara gereksinim duyanların sayısı azalmakta, bir bölümü de bir fikir belirtmemektedir. Evcimen (1996)'in çalışmasında anne-babaların çoğunluğu (% 65) "Benim çocuğumla benzer özellikte çocuğu olan anne-babalar hakkında yazılmış kitap, makale, okumaya gereksinim duyuyorum." ifadesine olumlu yanıt vermişlerdir. Bu iki bulgudaki farklılığın Evcimen'in araştırmasındaki ifadenin genel bilgilendirici yazılı kaynaklar özelliği taşıması, özeli yansıtması nedeniyle anne-babaların dikkatlerinin özele yönelmesi ile açıklanabilir.

3.1.5. Anne-Babaların, Çocuklarının Eğitimine Nasıl Katılabileceklerini Açıklayan Toplantılara Katılımlarıyla İlgili Görüşleri

"Okulda, anne-babaların çocuklarının eğitimine nasıl katılabileceklerini açıklayan bilgilendirici toplantılar yapılabilir. Sizce anne-babaların, bu tür toplantılara katılımı; önemli mi, gereksiniminiz var mı, katılır mısınız?" sorularına anne-babaların verdikleri yanıtların yüzdelerle dağılımları çizelge 5'te görülmektedir.

Çizelge 5

Anne-Babaların, Çocuklarının Eğitimine Nasıl Katılabileceklerini Açıklayan Toplantılara Katılımlarıyla İlgili Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı

Alt Sorular		EVET		HAYIR		FİKRİM YOK	
		N	%	N	%	N	%
Önemli mi?	Anne	70	83.3	14	16.6	0	0
	Baba	18	69.2	4	15.3	4	15.3
	Toplam	88	80	18	16.3	4	3.6
Gereksininiz var mı?	Anne	54	64.2	23	27.3	7	8.3
	Baba	12	46.1	7	26.9	7	26.9
	Toplam	66	60	30	27.2	14	12.7
Katılır mısınız?	Anne	53	63	21	25	10	11.9
	Baba	12	46.1	7	26.9	7	26.9
	Toplam	65	59	28	25.4	17	15.4

Çizelge 5'te görüldüğü gibi zihin engelli çocuğu olan anne-babaların büyük çoğunluğu (% 80) çocuklarının eğitimine nasıl katılabileceklerini açıklayan toplantıları önemli görmektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 83.3'ü çocuklarının eğitimine nasıl katılabileceklerini açıklayan toplantıları önemli görmekte; babaların % 69.2'si önemli görmektedir.

Anne-babaların yarısından fazlası (% 60) çocukların eğitimine nasıl katılabileceklerini açıklayan toplantılara gereksinim duyarken; bir kısmı (% 27.2) gereksinim duymamaktadır. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 64.2'si çocuklarının eğitimine nasıl katılabileceklerini açıklayan toplantılara gereksinim duymakta; babaların % 46.1'i çocuklarının eğitime nasıl katılabileceklerini açıklayan toplantılara gereksinim duymaktadır.

Anne-babaların yarısından fazlası (% 59) çocuklarının eğitimine nasıl katılabileceklerini açıklayan toplantılara katılacağını belirtmektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 63'ü çocuklarının eğitimine nasıl

katılabileceklerini açıklayan toplantılara katılacağını; babaların % 46.1'i katılacağını belirtmektedir.

Anne-babaların çocuklarının eğitimine nasıl katılabileceklerini açıklayan toplantılara katılımlarıyla ilgili görüşlerine genel olarak bakıldığında, anneler alt sorulara babalara kıyasla daha çok olumlu yanıtlar vermişlerdir. Babaların çoğunluğu bu tip toplantıları önemli görmelerine rağmen, bu tip toplantılara gereksinim duymamakta ve katılmayacaklarını belirtmektedirler. Bu durum, babaların okulda katılıma ilişkin istekli olmadıklarını düşündürmektedir. Buna bağlı olarak da gereksinim duymadıkları ile açıklanabilir.

3.1.6. Anne-Babaların, Öğretmenlerle Telefon Görüşmeleri Yapmalarıyla İlgili Görüşleri

“Telefon görüşmeleri; okulda yapılan etkinlikler, etkinliklerin amaçları, uygulama yöntemleri ve çocuğun durumu hakkında aileleri bilgilendirmeyi amaçlayan haberleşme türüdür. Sizce anne-babalar ve öğretmenler arasında, bu tür konulara ilişkin telefon görüşmelerinin yapılması; önemli mi, gereksiniminiz var mı, katılır mısınız?” sorularına anne-babaların verdikleri yanıtların yüzdelerik dağılımları çizelge 6’da görülmektedir.

Çizelge 6

Anne-Babaların, Öğretmenlerle Telefon Görüşmeleri Yapmalarıyla İlgili Görüşlerinin
Alt Sorulara Göre Dağılımı

Alt Sorular		EVET		HAYIR		FİKRİM YOK	
		N	%	N	%	N	%
Önemli mi?	Anne	58	69	20	23.8	6	7.1
	Baba	19	73	6	23	1	3.8
	Toplam	77	70	26	23.6	7	6.3
Gereksiniminiz var mı?	Anne	38	45.2	35	41.6	11	13
	Baba	10	38.4	14	53.8	2	7.6
	Toplam	48	43.6	49	44.5	13	11.8
Katılırmısınız?	Anne	44	52.3	27	32.1	13	15.4
	Baba	12	46.1	12	46.1	2	7.6
	Toplam	56	50.9	39	35.4	15	13.6

Çizelge 6'da görüldüğü gibi zihin engelli çocuğu olan anne-babaların çoğunluğu (% 70) öğretmenlerle, telefon görüşmeleri yapmayı önemli görmekte; % 23.6'sı önemli görmemektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 69'u öğretmenlerle telefon görüşmeleri yapmayı önemli görmekte; babaların ise % 73'ü önemli görmemektedir.

Anne-babaların çoğunluğu (% 44.5) öğretmenlerle telefon görüşmeleri yapmaya gereksinimi olmadığını; yarısından azı (% 43.6) gereksinimi olduğunu belirtmektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 45.2'si telefon görüşmeleri yapmaya gereksinimi olduğunu; % 41.6'sı gereksinimi olmadığını; babaların; % 53.8'i öğretmenlerle telefon görüşmeleri yapmaya gereksinimi olmadığını; % 38.4'ü gereksinimi olduğunu belirtmiştir.

Anne-babaların yarısı (% 50.9) öğretmenlerle telefon görüşmeleri yapacağını; bir bölümü (% 35.4) telefon görüşmeleri yapmayacağını belirtmektedir. Anne-babaların yanıtları, ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 52.3'ü öğretmenlerle telefon görüşmeleri

yapacağını; % 32.1'i görüşme yapmayacağını; babaların % 46.1'i öğretmenlerle telefon görüşmeleri yapacağını; % 46.1'i görüşme yapmayacağını belirtmektedir.

Genel olarak yanıtlara bakıldığında zihin engelli çocuğu olan anne-babaların çoğunluğu telefon görüşmeleri yapmalarıyla ilgili etkinliği önemli görmektedirler. Buna karşın anne-babaların gereksinim ve katılım boyutunda yanıtları olumsuz ve kararsız yönde artış gösterdiği görülmektedir. Bu durum zihin engelli çocuğu olan anne-babaların parasal yetersizliklerinin olması (Gargiulo, 1985; Kırcaali-İftar, 1995) nedeniyle telefon görüşmelerinin maliyetini düşünmeleri buna bağlı olarak gereksinim ve katılımlarının düşük olmasıyla açıklanabilir.

3.1.7. Anne-Babaların, Öğretmenin Ev Ziyaretleri Yapmalarıyla İlgili Görüşleri

“Ev ziyaretleri; öğretmenin, öğrencinin yaşadığı ev ortamını tanınması, anne-babalara gerekli bilgileri vermesi için yaptığı ziyaretlerdir. Sizce, öğretmenlerin çocuğunuzun eğitimine ilişkin ev ziyaretleri yapması; önemli mi, gereksininiz var mı, katılır mısınız?” sorularına anne-babaların verdikleri yanıtların yüzdelerle dağılımları çizelge 7’de görülmektedir.

Çizelge 7

Anne-Babaların, Öğretmenin Ev Ziyaretleri Yapmalarıyla İlgili Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı

Alt Sorular		EVET		HAYIR		FİKRİM YOK	
		N	%	N	%	N	%
Önemli mi?	Anne	45	53.5	32	38	7	8.3
	Baba	13	50	9	34.6	4	15.3
	Toplam	58	52.7	41	37.2	11	10
Gereksininiz var mı?	Anne	27	32.1	43	51.1	14	16.6
	Baba	8	30.7	15	57.6	3	11.5
	Toplam	35	31.8	58	52.7	17	15.4
Katılırmısınız?	Anne	36	42.8	37	44	11	13
	Baba	8	30.7	11	42.3	7	26.9
	Toplam	44	40	48	43.6	18	16.3

Çizelge 7’de görüldüğü gibi zihin engelli çocuğu olan anne-babaların yarısı (% 52.7) öğretmenlerin ev ziyaretleri yapmalarını önemli görmekte; bir bölümü (% 37.2) önemli görmemektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 53.5’i öğretmenlerin ev ziyareti yapmalarını önemli görmekte; babaların % 50’si önemli görmekte; % 34.6’sı önemli görmemektedir.

Anne-babaların öğretmenlerin ev ziyaretleri yapmalarına çoğunluğu (% 52.7) gereksinimi olmadığını; bir kısmı (% 31.8) gereksinimi olduğunu belirtmektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 51.1’i öğretmenlerin ev ziyaretleri yapmasına gereksinimi olmadığını; % 32.1’i gereksinimi olduğunu; babaların % 57.6’sı gereksinimi olmadığını; % 30.7’si gereksinimi olduğunu belirtmektedir.

Anne-babaların çoğunluğu (% 43.6) öğretmenlerin ev ziyareti yapma çalışmalarına katılmayacağını; yarısından azı (% 40) katılacağını; az bir bölümü (% 16.3) ise fikri olmadığını belirtmektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 44’ü öğretmenlerin ev ziyaretleri yapmalarına

katılmayacağını; % 42.8'i katılacağını; babaların % 42.3'ü öğretmenlerin ev ziyaretleri yapmalarına katılmayacağını; % 30.7'si katılacağını belirtmektedir.

Anne-babaların yanıtlarına genel olarak bakıldığında yarısından biraz fazlası öğretmenlerin ev ziyaretleri yapmalarını önemli görmektedir. Gereksinim boyutunda anne-babaların yanıtları önemli mi? sorusuna verdikleri olumlu yanıtlarla aynı oranda olumsuz yönde görüş belirtmişlerdir. Buna bağlı olarak katılım boyutunda yanıtlar anne-babaların kararsız oldukları görülmektedir. Oysa öğretmenin öğrencinin evini ziyaret ederek çocuğun eğitimi hakkında anne-babayı bilgilendirilmesi, uygulamaya yönelik beceriler kazandırması önemli görülmektedir (Temel, 1994). Öğretmenlerin ev ziyaretleri yapmalarına yönelik Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2000a)'inde bir çok madde bulunmaktadır. Ev ziyaretleri yapılmasına anne-babaların gereksinim ve katılım boyutunda olumsuz görüşlerinin nedeni olarak bu tür uygulamaların çok fazla olmamasından bilinmemesi, bunun yanı sıra özendirici önlemlerinin yeterince alınmaması olarak düşünülmektedir.

3.1.8. Anne-Babaların, Okulda Yapılan Çeşitli Konulardaki Toplantıların Sonuç Raporları Hakkında Bilgilendirici Çalışmalara Katılımlarıyla İlgili Görüşleri

“Okulda, çeşitli konularda yapılan toplantılar sonucunda düzenlenen sonuç raporları, toplantı içinde sunulan bilgilerin genel özetini oluşturmaktadır. Toplantı sonuç raporlarının okunması, anne-babalara katılmadıkları toplantının içeriği hakkında bilgiler vermektedir. Sizce anne-babaların, toplantı sonuç raporları hakkında bilgilendirici çalışmalara katılımı; önemli mi, gereksiniminiz var mı, katılır mısınız?” sorularına anne-babaların verdikleri yanıtların yüzdeleri dağılımları çizelge 8'de görülmektedir.

Çizelge 8

Anne-Babaların, Okulda Yapılan Çeşitli Konularda ki Toplantıların Sonuç Raporları Hakkında Bilgilendirici Çalışmalara Katılımlarıyla İlgili Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı

Alt Sorular		EVET		HAYIR		FİKRİM YOK	
		N	%	N	%	N	%
Önemli mi?	Anne	62	73.8	17	20.2	5	5.9
	Baba	16	61.5	6	23	4	15.3
	Toplam	78	70.9	23	20.9	9	8.1
Gereksiniminiz var mı?	Anne	32	38	34	40.4	18	21.4
	Baba	11	42.3	11	42.3	4	15.3
	Toplam	43	39	45	40.9	22	20
Katılır mısınız?	Anne	44	37	30	35.7	10	11.9
	Baba	11	42.3	9	24.6	6	2.3
	Toplam	55	50	39	35.4	16	14.5

Çizelge 8'de görüldüğü gibi zihin engelli çocuğu olan anne-babaların büyük çoğunluğu (% 70.9) okulda yapılan çeşitli konulardaki toplantıların sonuç raporları hakkında bilgilendirici çalışmalara katılımı önemli görmektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 73.8'i okulda yapılan çeşitli konulardaki toplantıların sonuç raporları hakkında bilgilendirici çalışmalara katılımı önemli görmekte; babaların ise % 61.5'i önemli görmektedir.

Anne-babaların çoğunluğu (% 40.9) okulda yapılan çeşitli konulardaki toplantıların sonuç raporları hakkında bilgilendirici çalışmalara katılımı gerekli görmemekte; yarısına yakını (% 39) gerekli görmektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 40.4'ü okulda yapılan çeşitli konulardaki toplantıların sonuç raporları hakkında bilgilendirici çalışmalara katılımı gerekli görmemekte; % 38'i gerekli görmekte; babaların % 42.3'ü gerekli görmekte; % 42.3'ü gerekli görmemektedir.

Anne-babaların yarısı (% 50) okulda yapılan çeşitli konulardaki toplantıların sonuç raporları hakkında bilgilendirici çalışmalara katılacağını; % 35.4'ü çalışmalara katılmayacağını belirtmektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, % 37'si okulda yapılan çeşitli konulardaki toplantıların sonuç raporları hakkında bilgilendirici çalışmalara katılacağını; % 35.7'si çalışmalara katılmayacağını; babaların % 42.3'ü okulda yapılan çeşitli konulardaki çalışmalara katılacağını; % 24.6'sı çalışmalara katılmayacağını; % 23'ü ise fikri olmadığını belirtmektedir.

Zihin engelli çocuğu olan anne-babaların büyük çoğunluğu okulda yapılan çeşitli konulardaki toplantıların sonuç raporları hakkında bilgilendirici çalışmalara katılımı önemli görmektedir. Fakat anne-babaların büyük çoğunluğu bu tip toplantılara gereksinim duymadıklarını ve katılmayacaklarını belirtmektedirler. Anne-babaların bu görüşleri ankette yer alan “yazılı kaynakların neler olabileceği konusunda yapılan bilgilendirici toplantılara katılımları” sorusunda elde edilen bulgularla paralellik göstermektedir.

3.1.9. Anne-Babaların, Çocuklarına Uygulanan ya da Uygulanabilecek Testlerin Özellikleri Hakkında Yapılan Toplantılara Katılımlarıyla İlgili Görüşleri

“Çocuğunuzu, uygun eğitim ortamına yerleştirmek amacıyla kullanılan testlerde, uygulama ortamları, uygulama süreçleri ve bu uygulamaların amaçları gibi özellikler, testlerin türlerine göre değişiklik gösterebilir. Sizce anne-babaların, testlerin özellikleri konusunda yapılacak toplantılara katılımı; önemli mi, gereksiniminiz var mı, katılır mısınız?” sorularına anne-babaların verdikleri yanıtların yüzdelerle dağılımları çizelge 9'da görülmektedir.

Çizelge 9

Anne-Babaların, Çocuklarına Uygulanan ya da Uygulanabilecek Testlerin Özellikleri Hakkında Yapılan Toplantılara Katılımlarıyla İlgili Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı

Alt Sorular		EVET		HAYIR		FİKRİM YOK	
		N	%	N	%	N	%
Önemli mi?	Anne	60	71.4	12	14.2	12	14.2
	Baba	17	65.3	6	23	3	11.5
	Toplam	77	70	18	16.3	15	13.6
Gereksiniminiz var mı?	Anne	23	27.3	28	33.3	33	39.2
	Baba	6	23	8	30.7	12	46.1
	Toplam	29	26.3	36	32.7	45	40.9
Katılır mısınız?	Anne	46	54.7	21	25	17	20.2
	Baba	16	61.5	4	15.3	6	23
	Toplam	62	56.3	25	22.7	23	20.9

Çizelge 9'da zihin engelli çocuğu olan anne-babaların çoğunluğu (% 70) çocuklarına uygulanan ya da uygulanabilecek testlerin özellikleri hakkında yapılan toplantılara katılımı önemli görmektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 71.4'ü çocuklarına uygulanan ya da uygulanabilecek testlerin özellikleri hakkında yapılan toplantılara katılımı önemli görmekte; babaların % 65.3'ü önemli görmektedir.

Anne-babaların çoğunluğu % 40.9'u çocuklarına uygulanan ya da uygulanabilecek testlerin özellikleri hakkında yapılan toplantılara katılımında, gereksinim boyutunda fikri olmadığını; bir kısmı (% 32.7) gerekli olmadığını; (% 26.3) ise gerekli olduğunu belirtmektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 39.2'si çocuklarına uygulanan ya da uygulanabilecek testlerin özellikleri hakkında yapılan toplantılara katılımında, gereksinim boyutunda fikri olmadığını; % 33.3'ü gerekli olmadığını; % 27.3'ü ise gerekli olduğunu belirtmektedir. Babaların % 46.1'i bu tür

toplantılara katılımda, gereksinim boyutunda fikri olmadığını; % 30.7'si gerekli olmadığını; % 23'ü ise gerekli olduğunu belirtmektedir.

Anne-babaların çoğunluğu (% 56.3) çocuklarına uygulanan ya da uygulanabilecek testlerin özellikleri hakkında yapılan toplantılara katılacağını belirtmektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 54.7'si çocuklarına uygulanan ya da uygulanabilecek testlerin özellikleri hakkında yapılan toplantılara katılacağını; babaların % 61.5'i katılacağını belirtmektedir.

Yukarıda ki bulgulara genel olarak bakıldığında zihin engelli çocuğu olan anne-babaların çoğunluğu çocuklarına uygulanan ya da uygulanabilecek testlerin özellikleri hakkında yapılan toplantılara katılımı önemli görmektedir. Gereksinim boyutunda anne-babaların büyük çoğunluğunun verdiği yanıtlar kararsız ve olumsuz yönde artış göstermektedir. Katılım boyutunda anne-babaların yarısından biraz fazlası bu tip toplantılara katılacaklarını belirtmişlerdir. Anne-babaların bu tip toplantılara gereksinim ve katılım boyutlarında yoğunlukla kararsız ve olumsuz yanıtlar vermelerinin nedeni çocuklarının zihin engelli olduğu gerçeğinden kaçma duygusu olabilir. Bazı aileler, inkar yoluyla çocuklarının zihinsel engelli olduğu gerçeğinden kaçma ve böylece zihinsel engelli bir çocuğa sahip olmanın olası etkilerinden kendilerini koruma girişimlerinde bulunurlar (Eripek, 1996).

3.1.10. Anne-Babaların, Çocuklarıyla İlgili Çeşitli Bilgileri İçeren Okul Kayıtları Hakkında Bilgilendirici Toplantılara Katılımlarıyla İlgili Görüşleri

“Okullarda, çocuklara uygulanan eğitim programının özellikleri ve uygulamalar sonucunda, çocuğun kazandığı davranışların bilgilerini içeren okul kayıtları tutulmaktadır. Sizce anne-babaların, bu tür kayıtlar hakkında bilgilendirici toplantılara katılımı; önemli mi; gereksininiz var mı, katılır mısınız?” sorularına anne-babaların verdikleri yanıtların yüzdelik dağılımları çizelge 10'da görölmektedir.

Çizelge 10

Anne-Babaların, Çocuklarıyla İlgili Çeşitli Bilgileri İçeren Okul Kayıtları Hakkında Bilgilendirici Toplantılara Katılımlarıyla İlgili Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı

Alt Sorular		EVET		HAYIR		FİKRİM YOK	
		N	%	N	%	N	%
Önemli mi?	Anne	64	76.1	13	15.4	7	8.3
	Baba	21	80.7	3	11.5	2	7.6
	Toplam	85	77.2	16	14.5	9	8.1
Gereksininiz var mı?	Anne	46	54.7	25	29.7	13	15.4
	Baba	13	50	9	34.6	4	15.3
	Toplam	59	53.6	34	30.9	17	15.4
Katılır mısınız?	Anne	49	58.3	22	26.1	13	15.4
	Baba	16	61.5	6	23	4	15.3
	Toplam	65	59	28	25.4	17	15.4

Çizelge 10'da görüldüğü gibi zihin engelli çocuğu olan anne-babaların büyük çoğunluğu (% 77.2) çocuklarıyla ilgili çeşitli bilgileri veren okul kayıtları hakkında bilgilendirici toplantılara katılımı önemli görmektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 76.1'i çocuklarıyla ilgili çeşitli bilgileri içeren okul kayıtları hakkında bilgilendirici toplantılara katılımı önemli görmekte; babaların ise % 80.7'si önemli görmektedir.

Anne-babaların yarısı (% 53.6) çocuklarıyla ilgili bilgileri içeren okul kayıtları hakkında bilgilendirici toplantılara katılım gerekli görmektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 54.7'si çocuklarıyla ilgili çeşitli bilgileri içeren okul kayıtları hakkında bilgilendirici toplantılara katılımı gerekli görmekte; babaların ise yarısı (% 50) gerekli görmektedir.

Anne-babaların yarısından biraz fazlası (% 59) çocuklarıyla ilgili çeşitli bilgileri içeren okul kayıtları hakkında bilgilendirici toplantılara katılacağını belirtmektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 58.3'ü

çocuklarıyla ilgili çeşitli bilgileri içeren okul kayıtları hakkında bilgilendirici toplantılara katılacağını; babaların ise % 61.5'i katılacağını belirtmektedir.

Zihin engelli çocuğu olan anne-babaların yarısından çoğu çocuklarıyla ilgili okul kayıtları hakkında bilgilendirici toplantılara katılımı önemli görmektedir. Gereksinim ve katılım boyutlarında olumsuz ve kararsız cevapların yoğunluk göstermesine rağmen büyük kısmı olumlu görüşlerini belirtmiştir. Bu durum anne-babaların çocuklarıyla ilgili ne tip okul kayıtları tutulduğu hakkında yeterli bilgilerinin olmaması, buna bağlı olarak var olan merak duygularının görüşlerine yansması olarak düşünülebilir. Sucuoğu (1991), araştırmasında anne-babaların çocuklarının okulunu yeterince tanımadıkları yönünde bulguya ulaşmıştır. Bu açıdan bakıldığında elde edilen bulgular paralellik göstermektedir.

3.1.11. Anne-Babaların, Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının (BEP) Tanıtımına Yönelik Bilgilendirici Toplantılara Katılımlarıyla İlgili Görüşleri

“Bireyselleştirilmiş eğitim programları (BEP), her bir engelli çocuk için yazılı olarak, okul tarafından geliştirilmiş olan ve engelli çocukların, öğretmenlerin, ailelerin özel gereksinimlerini karşılamak için oluşturulmuş özel öğretim programlarıdır. Sizce anne-babaların, çocuk ve aile için hazırlanan BEP 'in tanıtımına yönelik bilgilendirici toplantılara katılımı; önemli mi, gereksiniminiz var mı, katılır mısınız?” sorularına anne-babaların verdikleri yanıtların yüzdelik dağılımları çizelge 11'de görölmektedir.

Çizelge 11

Anne-Babaların, Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının (BEP) Tanıtımına Yönelik Bilgilendirici Toplantılara Katılımlarıyla İlgili Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı

Alt Sorular		EVET		HAYIR		FİKRİM YOK	
		N	%	N	%	N	%
Önemli mi?	Anne	60	71.4	15	17.8	9	10.7
	Baba	17	65.3	4	15.3	5	19.2
	Toplam	77	70	19	17.2	14	12.7
Gereksininiz var mı?	Anne	55	65.4	14	16.6	15	17.8
	Baba	14	53.8	6	23	6	23
	Toplam	69	62.7	20	18.1	21	19
Katılır mısınız?	Anne	55	65.4	16	18.6	13	15.4
	Baba	15	57.6	6	23	5	19.2
	Toplam	70	63.6	22	20	18	16.3

Çizelge 11’de görüldüğü gibi zihin engelli çocuğu olan anne-babaların çoğunluğu (% 70) bireyselleştirilmiş eğitim programlarının (BEP) tanıtımına yönelik bilgilendirici toplantıların önemli görmektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 71.4’ü BEP’in tanıtımına yönelik bilgilendirici toplantıları önemli görmekte; babaların % 65.3’ü önemli olduğunu belirtmektedir.

Anne-babaların çoğunluğu (% 62.7) BEP’in tanıtımına yönelik bilgilendirici toplantıları gerekli olmadığını belirtmektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 65.4’ü BEP’in tanıtımına yönelik bilgilendirici toplantıları gerekli olduğunu; babaların % 53.8’i gerekli olduğunu belirtmektedir.

Anne-babaların çoğunluğu (% 63.6) BEP’in tanıtımına yönelik bilgilendirici toplantılara katılacaklarını belirtmektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 65.4’ü BEP’in tanıtımına yönelik bilgilendirici toplantılara katılacağını; babaların % 57.6’sı katılacağını belirtmektedir.

Zihin engelli çocuğu olan anne-babaların büyük çoğunluğu bireyselleştirilmiş eğitim programlarını (BEP) tanıtmaya yönelik toplantıları önemli görmekte, gereksinim duymakta ve katılım göstereceklerini belirtmektedirler. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde (MEB, 2000a) ailelerin BEP'in her sürecinde yer alması gerektiği yönünde maddeler bulunmaktadır. Bu durum anne-babaların BEP ile yeni karşılaşmalarına, çocuklarının ve kendilerinin yararına olacağı düşünçesine bağlı olarak olumlu cevapların yoğunlaştığı düşünülebilir.

3.1.12. Anne-Babaların, Bireyselleştirilmiş Eğitim Programları Kararlarına Katılımlarıyla İlgili Görüşleri

“Anne-babalar, çocuklara yönelik hazırlanan, bireyselleştirilmiş eğitim programlarının uygulanması için gerekli kararlara katılabilirler. Sizce anne-babaların, bireyselleştirilmiş eğitim programları kararlarına katılımı; önemli mi, gereksiniminiz var mı, katılır mısınız?” sorularına anne-babaların verdikleri yanıtların yüzdelik dağılımları çizelge 12'de görölmektedir.

Çizelge 12

Anne-Babaların, Bireyselleştirilmiş Eğitim Programları Kararlarına Katılımlarıyla İlgili
Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı

Alt Sorular		EVET		HAYIR		FİKRİM YOK	
		N	%	N	%	N	%
Önemli mi?	Anne	58	69	9	10.7	17	20.2
	Baba	18	69.2	5	19.2	3	11.5
	Toplam	76	69	14	12.7	20	18.1
Gereksiniminiz var mı?	Anne	46	54.7	14	16.6	24	28.5
	Baba	15	57.6	8	30.7	3	11.5
	Toplam	61	55.4	22	20	27	24.5
Katılır mısınız?	Anne	47	55.9	17	20.2	20	23.8
	Baba	14	53.8	6	23	6	23
	Toplam	61	55.4	23	20.9	26	23.6

Çizelge 12’de görüldüğü gibi zihin engelli çocuğu olan anne-babaların çoğunluğu (% 69) bireyselleştirilmiş eğitim programları (BEP) kararlarına katılımı önemli olduğunu belirtmektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 69’u BEP kararlarına katılımın önemli olduğunu; babaların % 69.2’si önemli görmektedir.

Anne-babaların çoğunluğu (% 55.4) BEP kararlarına katılımın gerekli olduğunu belirtmektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 54.7’si BEP kararlarına katılımın gerekli olduğunu; babaların % 57.6’sı gerekli olduğunu belirtmektedir.

Anne-babaların çoğunluğu (% 55.4) BEP kararlarına katılacağını belirtmektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 55.9’u BEP kararlarına katılacağını; babaların ise % 53.8’i katılacağını belirtmektedir.

Zihin engelli çocuğu olan anne-babaların yarısından fazlası BEP kararlarına katılımı önemli görmekte, gereksinim duymakta ve katılmak istemektedirler. Gereksinim ve katılım boyutlarında kararsız yanıtların da fazlaca olması dikkat çekicidir. Anne-babaların BEP'in hazırlanmasında yer almalarıyla, çocuklarının hakkında gerçekçi bilgilerin edinilmesi, uygulamada etkin katılımlarının olması, araç-gereç desteği sağlamaları gibi etkinlikleri yerine getirmeleri BEP'in başarıya ulaşmasında önemli görölmektedir (Cavkaytar, 2003; MEB, 2000a; Edward ve Collen, 1983). Bu açıdan bakıldığında anne-babaların gereksinim ve katılım boyutlarında yanıtlarının olumsuz ve kararsız olması BEP uygulamalarının yetersiz olması ve özendirici önlemlerin alınmaması ile açıklanabilir.

3.1.13. Anne-Babaların, Çocuklarının Eğitime Destek Olacak Çalışmalara Katılımlarıyla İlgili Görüşleri

“Anne-babalar, çocuklara uygulanan eğitim programlarına, araç-gereç sağlama, ortam hazırlama, uygulamalara etkin olarak katılma biçiminde destek olabilmektedirler. Sizce anne-babaların, eğitime destek olacak çalışmalara katılımı; önemli mi, gereksiniminiz var mı, katılır mısınız?” sorularına anne-babaların verdikleri yanıtların yüzdelerle dağılımları çizelge 13'te görölmektedir.

Çizelge 13

Anne-Babaların, Çocuklarının Eğitime Destek Olacak Çalışmalara Katılımlarıyla
İlgili Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı

Alt Sorular		EVET		HAYIR		FİKRİM YOK	
		N	%	N	%	N	%
Önemli mi?	Anne	56	66.6	22	26.1	6	7.1
	Baba	16	61.5	7	26.9	3	11.5
	Toplam	72	65.4	29	26.3	9	8.1
Gereksiniminiz var mı?	Anne	33	39.2	41	48.8	10	11.9
	Baba	11	42.3	10	38.4	5	19.2
	Toplam	44	40	51	46.3	15	13.6
Katılır mısınız?	Anne	36	42.8	40	47.6	8	9.5
	Baba	9	34.6	11	42.3	6	23
	Toplam	45	40.9	51	46.3	14	12.7

Çizelge 13'te görüldüğü gibi zihin engelli çocuğu olan anne-babaların büyük çoğunluğu (% 65.4) çocuklarının eğitime destek olacak çalışmalara katılımı önemli görmektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 66.6'sı çocuklarının eğitime destek olacak çalışmalara katılımı önemli görmekte; babaların % 61.5'i önemli görmektedir.

Anne-babaların yarısına yakını (% 46.3) çocuklarının eğitime destek olacak çalışmalara katılımı gerekli görmekte; bir bölümü (% 40) gerekli görmemektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 48.8'i çocuklarının eğitime destek olacak çalışmalara katılımı gerekli görmemekte % 39.2'si gerekli görmekte; babaların % 42.3'ü gerekli görmekte; % 38.4'ü gerekli görmemektedir.

Anne-babaların çoğunluğu (% 46.3) çocuklarının eğitime destek olacak çalışmalara katılmayacağını; bir bölümü (% 40.9) çalışmalara katılacağını belirtmektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 47.6'sı çocuklarının eğitime destek olacak çalışmalara katılmayacağını; % 42.8'i çalışmalara

katılacağını; babaların % 42.3'ü katılmayacağını; % 34.6'sı katılacaklarını belirtmektedir.

Yanıtlara genel olarak bakıldığında zihin engelli çocuğu olan anne-babaların büyük çoğunluğu çocuklarının eğitimine destek olacak çalışmaları önemli görmektedir. Fakat anne-babaların bu tür toplantıların gereksinim ve katılım boyutuna verdikleri yanıtlarda, önemli boyutta olumsuz ve kararsız oldukları görülmektedir. Sucuoğlu ve ark., (1993a) araştırmasında "Sınıfta Gönüllü Olma" başlığı altında anne-babaların eğitime destek olacak çalışmalara katılımını betimlemiştir. Sonuçta babaların katılımlarında farklılık, otistik çocuğa sahip annelerin de katılımlarının az olduğunu bulmuştur. Bu durumun, uygulanan programların özelliklerine bağlı olarak ortaya çıktığını düşünülmektedir.

Elde edilen bu bulgu araştırma yapılan rehabilitasyon merkezinde çocukların özelliklerine bağlı olarak değişik programların uygulanması, ve bu tip çalışmaların gönüllülük esasına bağlı olması ile açıklanabilir.

3.1.14. Anne-Babaların, Öğretmenlere Dönüt Vermeye Yönelik Çalışmalara Katılımlarıyla İlgili Görüşleri

"Öğretmenlerin, uyguladıkları programların sonucunda öğrencilerde olumlu değişiklikler olup olmadığını bilmesi gerekmektedir. Bu duruma dönüt alma denilir. Öğretmenler kendi kendilerine, okulda uygulanan programa ait dönüt alabileceği gibi, aileler de evde çocuklarını gözlemleyerek uygulanan program sonunda, çocukta var olan değişiklikleri öğretmenlere aktarabilir. Sizce anne-babaların, öğretmenlere dönüt vermeye yönelik çalışmalara katılımı; önemli mi, gereksiniminiz var mı, katılır mısınız?" sorularına anne-babaların verdikleri yanıtların yüzdelik dağılımları çizelge 14'te görülmektedir.

Çizelge 14

**Anne-Babaların, Öğretmenlere Dönüt Vermeye Yönelik Çalışmalara Katılımlarıyla
İlgili Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı**

Alt Sorular		EVET		HAYIR		FİKRİM YOK	
		N	%	N	%	N	%
Önemli mi?	Anne	65	77.3	12	14.2	7	8.3
	Baba	20	76.9	2	7.6	4	15.3
	Toplam	85	77.2	14	12.7	11	10
Gereksiniminiz var mı?	Anne	48	57.1	18	21.4	18	21.4
	Baba	15	57.6	6	23	5	19.2
	Toplam	63	57.2	24	21.8	23	20.9
Katılır mısınız?	Anne	51	60.7	15	17.8	18	21.4
	Baba	14	53.8	6	23	6	23
	Toplam	65	59	21	19	24	21.8

Çizelge 14'te görüldüğü gibi zihin engelli çocuğu olan anne-babaların çoğunluğu (% 77.2) öğretmene dönüt vermeye yönelik çalışmalara katılımı önemli görmektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 77.3'ü öğretmene dönüt vermeye yönelik çalışmalara katılımı önemli olduğunu; babaların ise % 76.9'u önemli olduğunu belirtmektedir.

Anne-babaların yarısından fazlası (% 57.2) öğretmenlere dönüt vermeye yönelik çalışmalara katılmaya gerekli görmektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 57.1'i öğretmenlere dönüt vermeye yönelik çalışmalara katılmaya gerekli görmekte; babaların % 57.6'sı gerekli görmektedir.

Anne-babaların yarısından fazlası (% 59) öğretmenlere dönüt vermeye yönelik çalışmalara katılacağını belirtmektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 60.7'si öğretmenlere dönüt vermeye yönelik çalışmalara katılacağını; babaların % 53.8'i katılacağını belirtmektedir.

Yanıtlara genel olarak bakıldığında zihin engelli çocuğu olan anne-babaların büyük çoğunluğu öğretmenlere dönüt vermeye yönelik çalışmalara katılımı önemli görmektedir. Bunun yanında anne-babaların yarısından fazlası gereksinimi olduğunu ve katılacağını belirtmektedir. Anne-babaların bu yanıtları çocuklarının eğitimine yön verecek bilgileri, uygulanan programın okul dışında etkililiğinin ne durumda olduğunu ortaya koyacak bilgileri vermeye istekli olduklarını göstermektedir.

3.1.15. Anne-Babaların, Benzer Sorunları Olan Anne-Babalarla Sorunlarını Paylaşabilecekleri Etkinliklere Katılımlarıyla İlgili Görüşleri

“Anne-babalar, kendi içlerinde kültürel ve sosyal açılardan farklılıklar gösterse bile, karşılaştıkları sorunlar benzer olabilir. Sizce okullarda benzer sorunları olan anne-babaların, sorunlarını paylaşabilecekleri ortamlara katılımı; önemli mi, gereksiniminiz var mı, katılır mısınız?” sorularına anne-babaların verdikleri yanıtların yüzdelik dağılımları çizelge 15’te görülmektedir.

Çizelge 15

Anne-Babaların, Benzer Sorunları Olan Anne-Babalarla Sorunlarını Paylaşabilecekleri Etkinliklere Katılımlarıyla İlgili Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı

Alt Sorular		EVET		HAYIR		FİKRİM YOK	
		N	%	N	%	N	%
Önemli mi?	Anne	52	61.9	20	23.8	12	14.2
	Baba	17	65.3	7	26.9	2	7.6
	Toplam	69	62.7	27	24.5	14	12.7
Gereksiniminiz var mı?	Anne	41	48.8	31	36.9	12	14.2
	Baba	11	42.3	12	46.1	3	11.5
	Toplam	52	47.2	43	39	15	13.6
Katılır mısınız?	Anne	58	69	15	17.8	11	13
	Baba	14	53.8	8	30.7	4	15.3
	Toplam	72	65.4	23	20.9	15	13.6

Çizelge 15'te görüldüğü gibi zihin engelli çocuğu olan anne-babaların çoğunluğu (% 62.7) benzer sorunları olan anne-babalarla sorunlarını paylaşabilecekleri etkinliklere katılmayı önemli görmektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin; % 61.9'u benzer sorunları olan anne-babalarla sorunlarını paylaşabilecekleri etkinliklere katılmayı önemli görmekte; babaların ise % 65.3'ü önemli görmektedir.

Anne-babaların az bir bölümü (% 47.2) benzer sorunları olan anne-babalarla sorunlarını paylaşabilecekleri etkinliklere katılmayı gerekli görmekte; yarısına yakını (% 39) gerekli görmemektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 48.8'i benzer sorunları olan anne-babalarla sorunlarını paylaşabilecekleri etkinliklere katılmayı gerekli görmekte; babaların da % 46.1'i gerekli görmemekte; % 42.3'ü gerekli görmektedir.

Anne-babaların yarısından fazlası (% 65.4) benzer sorunları olan anne-babalarla sorunlarını paylaşabilecekleri etkinliklere katılacağını belirtmektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 69'u benzer sorunları olan anne-babalarla sorunlarını paylaşabilecekleri etkinliklere katılacağını; babaların ise % 53.8'i katılacağını belirtmektedir.

Genel olarak bakıldığında zihin engelli çocuğu olan anne-babaların çoğunluğu benzer sorunları olan anne-babaların sorunlarını paylaşabilecekleri etkinliklere katılımı önemli görmekte ve katılacaklarını belirtmektedirler. Fakat gereksinim boyutunda anne-babaların olumlu yanıtlarında düşüş; olumsuz yanıtlarında artış görülmektedir. Bu durum anne-babaların daha önce bu tür toplantılara katılmamış olmaları nedeniyle gereksinim hissetmemeleriyle açıklanabilir. Anne-babaların önemlilik ve katılım boyutlarında vermiş oldukları olumlu yanıtların nedeni, karşılaştıkları sorunların çözümünde diğer anne-babaların nasıl çözümler bulduklarını öğrenmek buna bağlı olarak yeni çözüm yolları bulma isteklerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

3.1.16. Anne-Babaların, Okuldaki Eğitim Uygulamalarının İzlenmesine Yönelik Çalışmalara Katılmalarıyla İlgili Görüşleri

“Her okulun uygulamak durumunda olduğu eğitim programları bulunmaktadır. Sizce anne-babaların, bu programlar hakkında bilgi sahibi olarak, yapılan uygulamaları izlenmesine yönelik çalışmalara katılımı; önemli mi, gereksiniminiz var mı, katılır mısınız?” sorularına anne-babaların verdikleri yanıtların yüzdelik dağılımları çizelge 16’da görülmektedir.

Çizelge 16

Anne-Babaların, Okulda ki Eğitim Uygulamalarının İzlenmesine Yönelik Çalışmalara Katılmalarıyla İlgili Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı

Alt Sorular		EVET		HAYIR		FİKRİM YOK	
		N	%	N	%	N	%
Önemli mi?	Anne	62	73.8	14	16.6	8	9.5
	Baba	17	65.3	4	15.3	5	19.2
	Toplam	79	71.8	18	16.3	13	11.8
Gereksiniminiz var mı?	Anne	41	47.6	28	33.3	15	17.8
	Baba	16	61.5	6	23	4	15.3
	Toplam	57	51.8	34	30.9	19	17.2
Katılır mısınız?	Anne	38	45.2	25	29.7	21	25
	Baba	15	57.6	5	19.2	6	23
	Toplam	53	48.1	30	27.2	27	24.5

Çizelge 16’da görüldüğü gibi zihin engelli çocuğu olan anne-babaların çoğunluğu (% 71.8) okuldaki eğitim uygulamalarının izlenmesine yönelik çalışmalara katılımı önemli görmektedir. Annelerin % 73.8’i okuldaki eğitim uygulamalarının izlenmesine yönelik çalışmalara katılımı önemli görmekte; babaların ise % 65.3’ü önemli olduğunu belirtmektedir.

Anne-babaların yarısı (% 51.8) okuldaki eğitim uygulamalarının izlenmesine yönelik çalışmalara katılımı gerekli görmekte; bir kısmı (% 30.9) gerekli görmemektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 47.6'sı okuldaki eğitim uygulamalarının izlenmesine yönelik çalışmalara katılımı gerekli görmekte; babaların da % 61.5'i gerekli görmekte belirtmektedir.

Anne-babaların çoğunluğu (% 48.1) okuldaki eğitim uygulamalarının izlenmesine yönelik çalışmalara katılacağını; bir kısmı (% 27.2) katılmayacağını; bir kısmı (% 24.5)'da fikri olmadığını belirtmektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 45.2'si okuldaki eğitim uygulamalarının izlenmesine yönelik çalışmalara katılacağını; % 29.7'si katılmayacağını; % 25'i ise fikri olmadığını belirtmektedir. Babaların % 57.6'sı katılacağını; % 19.2'si katılmayacağını; % 23'ü ise fikri olmadığını belirtmektedir.

Anne-babaların büyük çoğunluğu okuldaki eğitim uygulamalarının izlenmesine yönelik çalışmalara katılımı önemli görmektedir. Buna karşılık yanıtların gereksinim ve katılım boyutlarında azalmalar görülmektedir. Bu durum, anne-babaların okulu yeterince tanımamalarına ve kendilerine verilen hizmetleri değerlendirememeleriyle açıklanabilir. Bu açıdan bakıldığında Sucuoğlu (1991)'nin araştırmasında elde ettiği bulgular paralellik göstermektedir.

3.1.17. Anne-Babaların, Gönüllülüğe Bağlı Çalışmalara Katılımlarıyla İlgili Görüşleri

“Anne-babalar ve çocuklara hizmet veren vakıf, dernek gibi sivil toplum örgütleriyle işbirliği yapma, ekonomik kaynaklar bulma gibi gönüllülüğe bağlı çalışmalar düzenlenmektedir. Sizce anne-babaların, bu tür çalışmalara katılımı; önemli mi, gereksiniminiz var mı, katılır mısınız?” sorularına anne-babaların verdikleri yanıtların yüzdelik dağılımları çizelge 17'de görülmektedir.

Çizelge 17

Anne-Babaların, Gönüllülüğe Bağlı Çalışmalara Katılımlarıyla İlgili Görüşlerinin Alt Sorulara Göre Dağılımı

Alt Sorular		EVET		HAYIR		FİKRİM YOK	
		N	%	N	%	N	%
Önemli mi?	Anne	42	50	35	41.6	7	8.3
	Baba	15	57.6	9	34.6	2	7.6
	Toplam	57	51.8	44	40	9	8.1
Gereksiniminiz var mı?	Anne	22	26.1	48	57.1	14	16.6
	Baba	12	46.1	12	46.1	2	7.6
	Toplam	34	30.9	60	54.5	16	14.5
Katılır mısınız?	Anne	24	28.5	43	51.1	17	20.2
	Baba	13	50	10	38.4	3	11.5
	Toplam	37	33.6	53	48.1	20	18.1

Çizelge 17’de görüldüğü gibi zihin engelli çocuğu olan anne-babaların yarısı (% 51.8) gönüllülüğe bağlı çalışmaları önemli görmekte; yarısına yakını (% 40) önemli görmemektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 50’si gönüllülüğe bağlı çalışmaları önemli görmekte; % 41.6’sı önemli görmemekte; babaların % 57.6’sı gönüllülüğe bağlı çalışmaları önemli olduğunu; % 34.6’sı önemli olmadığını belirtmektedir.

Anne-babaların yarısından fazlası (% 54.5) gönüllülüğe bağlı çalışmalara katılımı gerekli görmemekte; bir bölümü (% 30.9) gerekli görmektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı ayrı incelendiğinde, annelerin % 57.1’i gönüllülüğe bağlı çalışmalara katılımı gerekli görmemekte; babaların % 46.1’i gönüllülüğe bağlı çalışmalara katılımı gerekli görmekte; % 46.1’i gerekli görmemektedir.

Anne-babaların çoğunluğu (% 48.1) gönüllülüğe bağlı çalışmalara katılmayacağını; (% 33.6)’sı katılacağını belirtmektedir. Anne-babaların yanıtları ayrı

ayrı incelendiğinde, annelerin %51.1'i gönüllülüğe bağlı çalışmalara katılmayacağını; % 28.5'i katılacağını; babaların % 50'si gönüllülüğe bağlı çalışmalara katılacağını; % 38.4'ü katılmayacağını belirtmektedir.

Yanıtlara genel olarak bakıldığında anne-babaların yarısına yakını gönüllülüğe bağlı çalışmaları önemli görmektedir. Gereksinim ve katılım boyutlarında ise özellikle annelerin ciddi şekilde olumsuz düşündükleri görülmektedir. Genel olarak bakıldığında anne-babaların bu tip toplantıların alt sorularına olumsuz yanıtlarının yoğun olması anne-babaların ekonomik durumu, bu tür çalışmaların gönüllülük esasına bağlı olarak yapılması ve rehabilitasyon merkezlerinin özel kurum olmaları itibariyle böyle bir çalışmaya ihtiyacı olmayacağı görüşünün olmasıyla açıklanabilir. Anne-babaların bu yanıtları Sucuoğlu (1993a)'nın araştırmasında "Mali Destek Sağlama" alanında anne-babaların katılımlarının en az düzeyde olduğunu bulmuştur. Elde edilen bulgular her iki araştırmada da bu yönüyle paralellik göstermektedir.

3.2.Özet

Son yıllarda zihin engelli çocuğu olan anne-babaların çocuklarının eğitime katılımlarına yönelik araştırmaların artması, bununla beraber yasal düzenlemelerin oluşturulması, anne-babaların eğitime katılımlarını sağlamaya yönelik önemli unsurları oluşturmaktadır. Bireyselleştirilmiş eğitim programları (BEP) ise zihin engelli çocuğun eğitime belirli bir sistemi getirirken, eğitimlerinde çeşitli alanlarda uzmanların yer almasını ve anne-babalarının eğitimlerine katılımlarına imkan sağlamıştır. BEP oluşturma sürecinde anne-babaların eğitime katılım boyutlarını ne derece önemli buldukları, ne derece gereksinim duydukları ve ne derece katılım gösterecekleri ise bilinmemektedir. Araştırmada; anne-babaların, çocuklarının eğitime katılımlarına ilişkin görüşleri ortaya çıkartmaya çalışılmıştır.

Araştırma, 2002-2003 Öğretim Yılı'nda Bursa ili merkezinde Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı olarak zihin engellilere eğitim ve rehabilitasyon hizmetleri sunan Özel Bursa Engelliler Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi'ndeki 110 zihin engelli çocuğun anne-babalarıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırma, durum saptamaya yönelik betimsel bir çalışmadır. Araştırma verilerini oluşturan, zihin engelli çocuğu olan anne-babaların okulda aile katılımına yönelik görüşleri “Okulda Aile Katılımı” isimli anketle toplanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler frekans ve yüzdeler şeklinde ifade edilmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, zihin engelli çocuğu olan anne-babalar, en çok genel ve özel sorunlarına çözüm aramak amacıyla öğretmenlerle birlikte yaptıkları toplantıları önemli görmekte, bu tip toplantılara gereksinim duymakta ve katılacaklarını belirtmektedirler.

Anne-babaların, aile eğitimi toplantılarına katılımlarıyla ilgili görüşlerinde, bu tip toplantıları önemli buldukları, gereksinim duydukları ve katılmak istedikleri görülmektedir.

Anne-babaların, yerleştirme ekibi toplantılarına katılımlarıyla ilgili görüşlerinde anne-babaların büyük çoğunluğu bu tip toplantıları önemli görmektedir. Fakat anne-babaların hemen hemen yarısı bu tip toplantılara gereksinim duymamakta ve katılmayı istememektedirler.

Anne-babaların, yazılı kaynakların neler olabileceği konusunda yapılan bilgilendirici toplantılara katılımlarıyla ilgili görüşlerinde anne-babaların büyük çoğunluğu yazılı kaynakların neler olabileceği konusunda yapılan bilgilendirici toplantıları önemli görmektedir. Buna karşın toplantılara gereksinim duyanların sayısı azalmakta, bir bölümü de bir fikir belirtmemektedir.

Anne-babaların çocuklarının eğitime nasıl katılabileceklerini açıklayan toplantılara katılımlarıyla ilgili görüşlerine genel olarak bakıldığında, anneler alt sorulara babalara kıyasla daha çok olumlu yanıtlar vermişlerdir. Babaların çoğunluğu bu tip toplantıları önemli görmelerine rağmen bu tip toplantılara gereksinim duymamakta ve katılmayacaklarını belirtmektedirler.

Anne-babaların, öğretmenlerle telefon görüşmeleri yapmalarıyla ilgili görüşlerine genel olarak bakıldığında zihin engelli çocuğu olan anne-babaların çoğunluğu telefon görüşmeleri yapmalarıyla ilgili etkinliği önemli görmektedirler. Buna karşın anne-babaların gereksinim ve katılım boyutunda yanıtları olumsuz ve kararsız yönde artış gösterdiği görülmektedir.

Anne-babaların, öğretmenin ev ziyaretleri yapmalarıyla ilgili görüşlerinde yarısından biraz fazlası öğretmenlerin ev ziyaretleri yapmalarını önemli görmektedir. Gereksinim boyutunda anne-babaların yanıtları önemli mi? sorusuna verdikleri olumlu yanıtlarla aynı oranda olumsuz yönde görüş belirtmişlerdir. Buna bağlı olarak katılım boyutunda anne-babaların yanıtlarında kararsız oldukları görülmektedir.

Anne-babaların, okulda yapılan çeşitli konulardaki toplantıların sonuç raporları hakkında bilgilendirici çalışmalara katılımlarıyla ilgili görüşlerinde, anne-babaların büyük çoğunluğu okulda yapılan çeşitli konulardaki toplantıların sonuç raporları hakkında bilgilendirici çalışmalara katılımı önemli görmektedir. Fakat anne-babaların büyük çoğunluğu bu tip toplantılara gereksinim duymadıklarını ve katılmayacaklarını belirtmektedirler.

Anne-babaların, çocuklarına uygulanan ya da uygulanabilecek testlerin özellikleri hakkında yapılan toplantılara katılımlarıyla ilgili görüşlerine genel olarak bakıldığında zihin engelli çocuğu olan anne-babaların çoğunluğu çocuklarına uygulanan ya da uygulanabilecek testlerin özellikleri hakkında yapılan toplantılara katılımı önemli görmektedir. Gereksinim boyutunda anne-babaların verdikleri yanıtların büyük çoğunluğu olumsuz ve kararsız yönde artış göstermektedir. Katılım boyutunda ise anne-babaların yarısından biraz fazlası bu tip toplantılara katılacaklarını belirtmişlerdir.

Anne-babaların, çocuklarıyla ilgili çeşitli bilgileri içeren okul kayıtları hakkında bilgilendirici toplantılara katılımlarıyla ilgili görüşlerine bakıldığında anne-babaların yarısından çoğu çocuklarıyla ilgili okul kayıtları hakkında bilgilendirici toplantılara katılımı önemli görmektedir. Gereksinim ve katılım boyutlarında olumsuz ve kararsız cevapların yoğunluk göstermesine rağmen büyük kısmı olumlu görüşlerini belirtmiştir.

Anne-babaların, bireyselleştirilmiş eğitim programlarının (BEP) tanıtımına yönelik bilgilendirici toplantılara katılımlarıyla ilgili görüşlerine bakıldığında anne-babaların büyük çoğunluğu bireyselleştirilmiş eğitim programlarını (BEP) tanıtımaya yönelik toplantıları önemli görmekte, gereksinim duymakta ve katılım göstereceklerini belirtmektedirler.

Anne-babalar, bireyselleştirilmiş eğitim programları kararlarına katılımlarıyla ilgili görüşlerinde, yarısından fazlası BEP kararlarına katılımı önemli görmekte, gereksinim duymakta ve katılmak istediklerini belirtmektedirler.

Anne-babaların, çocuklarının eğitimine destek olacak çalışmalara katılımlarıyla ilgili görüşlerinde, büyük çoğunluğu çocuklarının eğitimine destek olacak çalışmaları önemli bulmaktadır. Fakat anne-babaların bu tür toplantıların gereksinim ve katılım boyutuna verdikleri yanıtlarda önemli boyutta olumsuz ve kararsız oldukları görülmektedir.

Anne-babaların, öğretmenlere dönüt vermeye yönelik çalışmalara katılımlarıyla ilgili görüşlerinde, büyük çoğunluğu öğretmenlere dönüt vermeye yönelik çalışmalara katılımı önemli görmektedir. Bunun yanında anne-babaların yarısından fazlası gereksinimi olduğunu ve katılacağını belirtmektedir.

Anne-babaların, benzer sorunları olan anne-babalarla sorunlarını paylaşabilecekleri etkinliklere katılımlarıyla ilgili görüşlerinde, anne-babaların çoğunluğu benzer sorunları olan anne-babaların sorunlarını paylaşabilecekleri etkinliklere katılımı önemli görmekte ve katılacaklarını belirtmektedirler. Fakat gereksinim boyutunda anne-babaların olumlu yanıtlarında düşüş; olumsuz yanıtlarında artış görülmektedir.

Anne-babaların, okuldaki eğitim uygulamalarının izlenmesine yönelik çalışmalara katılmalarıyla ilgili görüşlerinde, anne-babaların büyük çoğunluğu okuldaki eğitim uygulamalarının izlenmesine yönelik çalışmalara katılımı önemli görmektedir.

Babaların yanıtları önem, gereksinim ve katılım boyutlarında hemen hemen aynı oranlarda olmasına rağmen annelerin önem, gereksinim ve katılım boyutları arasında büyük oranda farklılık bulunmaktadır.

Anne-babaların, gönüllülüğe bağlı çalışmalara katılımlarıyla ilgili görüşlerinde, anne-babaların yarısı gönüllülüğe bağlı çalışmaları önemli görmektedir. Gereksinim ve katılım boyutlarında ise özellikle annelerin ciddi şekilde olumsuz düşündükleri görülmektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmanın verilerin çözümlenmesiyle elde edilen araştırma bulgularıyla ulaşılan sonuca ve uygulamaya dönük önerilere yer verilmiştir.

4.1.Sonuç

Bu araştırmada, zihin engelli çocuğu olan anne-babaların okulda anne-baba katılımına yönelik görüşleri betimlenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen genel bulgulara göre, zihin engelli çocuğu olan anne-babaların çoğunluğu okulda katılım alanlarını önemli bulmakta, gereksinim duymakta ve kendilerine sunulduğunda katılmayı istemektedirler. Ancak okulda anne baba katılımına yönelik etkinliklere duydukları gereksinim azalmaktadır. Anne-babaların çoğunluğu okuldaki etkinliklere katılmayı istemeleriyle birlikte duydukları öneme göre gereksinim ve katılım boyutlarında azalmalar görülmektedir.

Okulda eğitime katılım alanlarına göre anne-babalar en çok genel ve özel sorunlarına çözüm aramak amacıyla, öğretmenlerle birlikte yaptıkları toplantıları önemli görmekte, bu tip toplantılara gereksinimleri olduğu ve katılacaklarını belirtmektedirler. Buna karşın anne-babalar en çok gönüllülüğe bağlı çalışmalarını önemsiz buldukları, bu tip çalışmalarını gerekli bulmadıkları ve katılmacayacaklarını görüş olarak belirtmişlerdir.

4.2.Öneriler

Araştırma bulgularına göre, uygulamaya ve ileri araştırmalara yönelik önerilerde bulunulabilir.

4.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

1. Zihin engelli çocuklara eğitim veren kurumlarda öğrencilerin anne-babaların katılımlarında genel ve özel sorunlarına çözüm bulabilecekleri toplantılara öncelik verilmesi önerilebilir.
2. Araştırmada en az oranda olumlu cevapların bulunduğu gönüllülüğe bağlı çalışmalar için özendirici çalışmaların yapılması önerilebilir.
3. Genel olarak, anne-babaların okul yapılan toplantıların önemi hakkında bilgilendirilmesi durumunda gereksinim ve katılım boyutlarında görüşlerinin olumlu yönde artacağı düşünülmektedir.

4.2.2. İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı eğitim kurumlarında anne-babaların okulda eğitim katılımlarına yönelik araştırmalar düzenlenebilir.
2. Sadece bir ilde değil, farklı illerde daha fazla aile üzerinde araştırma desenlenerek zihin engelli çocuğu olan anne-babaların okulda katılımlarına ilişkin görüşleri belirlenebilir.
3. Araştırma sonucuna göre anne-babaların okulda yapılan kendilerini bilgilendirici, uygulamalı, vb. etkinliklere olan katılımlarında azalmalar görülmektedir. Anne-babaların bu tür çalışmalara neden az katılım gösterdikleri hakkında araştırma desenlenebilir.

Ek-1

Sayın anne-baba,

Bu anket, sizin çocuğunuzun eğitiminde bulunabileceğiniz, eğitim alanlarına yönelik görüşlerinizi belirlemeyi amaçlamaktadır. Elde edilecek veriler, gelecekte ailelerin eğitime katılım alanlarının planlanmasında, sizlerin görüşleri doğrultusunda kullanılacaktır. Bu açıdan bakıldığında ankete vereceğiniz cevapların samimi ve gerçek cevaplar olması çok önemlidir.

Anket formu içinde on yedi madde ve her madde altında üçer adet soru bulunmaktadır. Soruların karşılarında da “Evet, Hayır ve Fikrim Yok” seçenekleri, seçeneklerin altında da (X) şeklinde cevaplamalar için boşluklar bulunmaktadır. Örnek cevaplamalar aşağıda bulunmaktadır.

	Evet	Hayır	Fikrim Yok
Önemli mi?	(X)	( )	( )
Bu hizmete sizin gereksiniminiz var mı ?	( )	(X)	( )
Eğer böyle bir hizmet sunulursa katılır mısınız?	( )	( )	(X)

Örnekte görüldüğü gibi her soru maddesi sizin tarafınızdan okunacak ve sizin uygun gördüğünüz cevap, soruların karşılarında bulunan boşluklara “( )” işaretlenecektir. Anketi aileden bir kişinin doldurması ve kimseden yardım almaması elde edilecek verilerin doğruluğu açısından önemlidir.

İlgi ve yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Ankete katılan kim?

Anne ( ) Baba ( )

OKULDA AİLE KATILIMI

1. Okulda anne-babalar, öğretmenlerle birlikte genel ve özel sorunlarına çözüm aramak amacıyla, birebir ya da grup olarak görüşmeler yapabilirler. Sizce anne-babaların, bu tür bilgilendirici toplantılara katılımı,

	Evet	Hayır	Fikrim Yok
Önemli mi?	( )	( )	( )
Bu hizmete sizin gereksiniminiz var mı ?	( )	( )	( )
Eğer böyle bir hizmet sunulursa katılır mısınız?	( )	( )	( )

2. Anne-babaların, çocuklarına evde çeşitli becerileri ve uygun davranışları kazandırabilmede, yeterli duruma gelmesi amacıyla, uygulamalı aile eğitimi toplantıları düzenlenebilir. Sizce anne-babaların, bu tür bilgi ve beceri kazandırmaya yönelik toplantılara katılımı,

	Evet	Hayır	Fikrim Yok
Önemli mi?	( )	( )	( )
Bu hizmete sizin gereksiniminiz var mı ?	( )	( )	( )
Eğer böyle bir hizmet sunulursa katılır mısınız?	( )	( )	( )

3. Öğrencinin, hangi okula ve hangi sınıfa yerleştirileceğine karar veren, çeşitli alanlarda uzmanlaşmış kişilerin görev alabileceği, yerleştirme ekipleri oluşturulabilir. Bu ekip içinde anne-babalar da bulunarak çocukları hakkında bilgiler verebilirler. Sizce anne-babaların, yerleştirme ekibi toplantılarına katılımı,

	Evet	Hayır	Fikrim Yok
Önemli mi?	( )	( )	( )
Bu hizmete sizin gereksiniminiz var mı ?	( )	( )	( )
Eğer böyle bir hizmet sunulursa katılır mısınız?	( )	( )	( )

4. Okulda, anne-babalara çocuklarının özellikleri, okulun özellikleri, yasal haklar vb. konularda bilgilendirmek ve de bu amaca yönelik kitap, dergi gibi yazılı kaynakların neler olabileceği konusunda toplantılar yapılabilir. Sizce anne-babaların, bu tür toplantılara katılımı,

	Evet	Hayır	Fikrim Yok
Önemli mi?	( )	( )	( )
Bu hizmete sizin gereksiniminiz var mı ?	( )	( )	( )
Eğer böyle bir hizmet sunulursa katılır mısınız?	( )	( )	( )

5. Okulda, anne-babaların çocuklarının eğitimine nasıl katılabileceklerini açıklayan bilgilendirici toplantılar yapılabilir. Sizce anne-babaların, bu tür toplantılara katılımı,

	Evet	Hayır	Fikrim Yok
Önemli mi?	( )	( )	( )
Bu hizmete sizin gereksiniminiz var mı ?	( )	( )	( )
Eğer böyle bir hizmet sunulursa katılır mısınız?	( )	( )	( )

6. Telefon görüşmeleri; okulda yapılan etkinlikler, etkinliklerin amaçları, uygulama yöntemleri ve çocuğun durumu hakkında aileleri bilgilendirmeyi amaçlayan haberleşme türüdür. Sizce anne-babalar ve öğretmenler arasında, bu tür konulara ilişkin telefon görüşmelerinin yapılması,

	Evet	Hayır	Fikrim Yok
Önemli mi?	( )	( )	( )
Bu hizmete sizin gereksiniminiz var mı ?	( )	( )	( )
Eğer böyle bir hizmet sunulursa katılır mısınız?	( )	( )	( )

7. Ev ziyaretleri; öğretmenin, öğrencinin yaşadığı ev ortamını tanınması, anne-babalara gerekli bilgileri vermesi için yaptığı ziyaretlerdir. Sizce, öğretmenlerin çocuğunuzun eğitimine ilişkin ev ziyaretleri yapması,

	Evet	Hayır	Fikrim Yok
Önemli mi?	( )	( )	( )
Bu hizmete sizin gereksiniminiz var mı ?	( )	( )	( )
Eğer böyle bir hizmet sunulursa katılır mısınız?	( )	( )	( )

8. Okulda, çeşitli konularda yapılan toplantılar sonucunda düzenlenen sonuç raporları, toplantı içinde sunulan bilgilerin genel özetini oluşturmaktadır. Toplantı sonuç raporlarının okunması, anne-babalara katılmadıkları toplantının içeriği hakkında bilgiler vermektedir. Sizce anne-babaların, toplantı sonuç raporları hakkında bilgilendirici çalışmalara katılımı,

	Evet	Hayır	Fikrim Yok
Önemli mi?	( )	( )	( )
Bu hizmete sizin gereksiniminiz var mı ?	( )	( )	( )
Eğer böyle bir hizmet sunulursa katılır mısınız?	( )	( )	( )

9. Çocuğunuzu, uygun eğitim ortamına yerleştirmek amacıyla kullanılan testlerde, uygulama ortamları, uygulama süreçleri ve bu uygulamaların amaçları gibi özellikler, testlerin türlerine göre değişiklik gösterebilir. Sizce anne-babaların, testlerin özellikleri konusunda yapılacak toplantılara katılımı,

	Evet	Hayır	Fikrim Yok
Önemli mi?	( )	( )	( )
Bu hizmete sizin gereksiniminiz var mı ?	( )	( )	( )
Eğer böyle bir hizmet sunulursa katılır mısınız?	( )	( )	( )

10. Okullarda, çocuklara uygulanan eğitim programının özellikleri ve uygulamalar sonucunda, çocuğun kazandığı davranışların bilgilerini içeren okul kayıtları tutulmaktadır. Sizce anne-babaların, bu tür kayıtlar hakkında bilgilendirici toplantılara katılımı,

	Evet	Hayır	Fikrim Yok
Önemli mi?	( )	( )	( )
Bu hizmete sizin gereksiniminiz var mı ?	( )	( )	( )
Eğer böyle bir hizmet sunulursa katılır mısınız?	( )	( )	( )

11. Bireyselleştirilmiş eğitim programları (BEP), her bir engelli çocuk için yazılı olarak, okul tarafından geliştirilmiş olan ve engelli çocukların, öğretmenlerin, ailelerin özel gereksinimlerini karşılamak için oluşturulmuş özel öğretim programlarıdır. Sizce anne-babaların, çocuk ve aile için hazırlanan BEP 'in tanıtımına yönelik bilgilendirici toplantılara katılımı,

	Evet	Hayır	Fikrim Yok
Önemli mi?	( )	( )	( )
Bu hizmete sizin gereksiniminiz var mı ?	( )	( )	( )
Eğer böyle bir hizmet sunulursa katılır mısınız?	( )	( )	( )

12. Anne-babalar, çocuklara yönelik hazırlanan, bireyselleştirilmiş eğitim programlarının uygulanması için gerekli kararlara katılabilirler. Sizce anne-babaların, bireyselleştirilmiş eğitim programları kararlarına katılımı,

	Evet	Hayır	Fikrim Yok
Önemli mi?	( )	( )	( )
Bu hizmete sizin gereksiniminiz var mı ?	( )	( )	( )
Eğer böyle bir hizmet sunulursa katılır mısınız?	( )	( )	( )

13. Anne-babalar, çocuklara uygulanan eğitim programlarına, araç-gereç sağlama, ortam hazırlama, uygulamalara etkin olarak katılma biçiminde destek olabilmektedirler. Sizce anne-babaların, eğitime destek olacak çalışmalara katılımı,

	Evet	Hayır	Fikrim Yok
Önemli mi?	( )	( )	( )
Bu hizmete sizin gereksiniminiz var mı ?	( )	( )	( )
Eğer böyle bir hizmet sunulursa katılır mısınız?	( )	( )	( )

14. Öğretmenlerin, uyguladıkları programların sonucunda öğrencilerde olumlu değişiklikler olup olmadığını bilmesi gerekmektedir. Bu duruma dönüt alma denilir. Öğretmenler kendi kendilerine, okulda uygulanan programa ait dönüt alabileceği gibi, aileler de evde çocuklarını gözlemleyerek uygulanan program sonunda, çocukta var olan değişiklikleri öğretmenlere aktarabilir. Sizce anne-babaların, öğretmenlere dönüt vermeye yönelik çalışmalara katılımı,

	Evet	Hayır	Fikrim Yok
Önemli mi?	( )	( )	( )
Bu hizmete sizin gereksiniminiz var mı ?	( )	( )	( )
Eğer böyle bir hizmet sunulursa katılır mısınız?	( )	( )	( )

15. Anne-babalar, kendi içlerinde kültürel ve sosyal açılardan farklılıklar gösterse bile, karşılaştıkları sorunlar benzer olabilir. Sizce okullarda benzer sorunları olan anne-babaların, sorunlarını paylaşabilecekleri ortamlara katılımı,

	Evet	Hayır	Fikrim Yok
Önemli mi?	( )	( )	( )
Bu hizmete sizin gereksiniminiz var mı ?	( )	( )	( )
Eğer böyle bir hizmet sunulursa katılır mısınız?	( )	( )	( )

16. Her okulun uygulamak durumunda olduğu eğitim programları bulunmaktadır. Sizce anne-babaların, bu programlar hakkında bilgi sahibi olarak, yapılan uygulamaları izlemesine yönelik çalışmalara katılımı,

	Evet	Hayır	Fikrim Yok
Önemli mi?	( )	( )	( )
Bu hizmete sizin gereksiniminiz var mı ?	( )	( )	( )
Eğer böyle bir hizmet sunulursa katılır mısınız?	( )	( )	( )

17. Anne-babalar ve çocuklara hizmet veren vakıf dernek gibi sivil toplum örgütleriyle işbirliği yapma, ekonomik kaynaklar bulma gibi gönüllülüğe bağlı çalışmalar düzenlenmektedir. Sizce anne-babaların, bu tür çalışmalara katılımı,

	Evet	Hayır	Fikrim Yok
Önemli mi?	( )	( )	( )
Bu hizmete sizin gereksiniminiz var mı ?	( )	( )	( )
Eğer böyle bir hizmet sunulursa katılır mısınız?	( )	( )	( )

KAYNAKÇA

AAMR/American Association on Mental Retardation. **Mental Retardation: Definition, Classification and Sytems of Supports** Washington, DC: 2002 (Vuran, 1996,s.45'deki alıntı).

Anadolu Üniversitesi. "Cilt II Zihin Engelliler Alt Çalışma Grubu Raporu." **Engelliler İçin Eğitim Modelleri Geliştirme Projesi**. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Yayını, Eskişehir: 1992

Akkök, Füsün. "Davranışsal Yaklaşım Dayalı Anne-Baba Rehberliğinin Öğretilebilir Çocukların Özbakım Becerilerinin Gelişimine Etkisi." Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 1984.

Ayhan, Rıza. "Aileye Yönelik Hukuki Düzenlemeler." T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. Türkiye Aile Yıllığı, Ankara: 1991.

Başal, Mine. "Okulöncesi Dönemde Özel Eğitim." **Özel Eğitim**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını, No: 756, 2002.

Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı "**Özürlülerin Toplumsal Yaşama Tam Katılımı**." 1. Özürlüler Şurası, Ankara: 1999.

Batu, E. S. "Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırıldığı Bir Kız Meslek Lisesindeki Öğretmenlerin Kaynaşturmaya İlişkin Görüş ve Önerileri." Yayımlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, 1998

Birkan, Bünyamin. "Küçük Adımlar Kursu'nun Gelişim Geriliği Olan Çocuğa Sahip Annelerin Küçük Adımlar'ı Uygulama Becerilerini Kazanmalarına Etkisi." Yayımlanmış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.

Cavkaytar, Atilla. "Hizmetler Arası Koordinasyon." **Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının Geliştirilmesi** (Ed. O. Gürsel) Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Okulöncesi Öğretmenliği Lisans Programı No:754 Eskişehir: 2003. (Basımda)

_____. "Ailelerle Birlikte Çalışma" **Özel Eğitim**, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını, No: 756, Eskişehir: 2002.

_____. "Okulöncesi Eğitimde Okul, Aile ve Çevre İşbirliği." **Okul Öncesi Eğitim**, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir: 2000.

_____. **Zihin Engellilere Özbakım ve Ev İçi Becerilerinin Öğretiminde Bir Aile Eğitimi Programının Etkililiği**. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir: 1999.

Cunningham, C (1985). "Training and education approaches for parents of children with special needs". **British Journal of Medical Psychology**, 1985 (Sucuoğlu, Küçükler ve Kanık, 1993a,s.521'deki alıntı).

Edward, D. Fiscus., Collen, J. Mandell (1983), **Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının Geliştirilmesi**. İngilizce'den çeviren: Hatice Günayer Şenel, Elif Tekin, Ankara: 1997.

Eripek, Süleyman. **Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı, Özel Eğitim, Ünite 4 (Zihin Engelliler)**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayını, 1998.

_____. **Zihinsel Engelli Çocuklar.** İkinci basım. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1996.

Evcimen, Emirali, “Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Ailelerin (Anne-Babaların) Gereksinimlerinin Belirlenmesi”, Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü , 1996.

Gargiulo, R. M. **Working with Parents of Exceptional Children.** Houghton Mifflin Ca, Boston, 1985 (Cavkaytar, 1999, s.32’deki alıntı).

Gül, Ahmet. Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürü, “Özel Eğitimde Aile Eğitimi Sempozyumu” Açılış Konuşması Ankara: 2000.

Gürsel, Oğuz. “Özel Eğitimde Değerlendirme ve Bireyselleştirilmiş Öğretim Programlarının Geliştirilmesi” Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü Eskişehir: 1998.

Goldstein, S.,Strickland,B.,Turnbull,A.P.,Curry,L. “An Observational Analysis of The IEP” **Conferences Exceptional Children**, 1980 (Sucuoğlu, Küçükler ve Kanık, 1993b, s.521’deki alıntı).

Kırcaali-İftar,Gönül,Uzuner Yıldız, Batu Sema, Vuran Sezgin, Ergenekon Yasemin. **Küçük Adımlar Gelişimsel Geriliği Olan Çocuklara Yönelik Erken Eğitim Programı Eskişehir Uygulaması’nın Aile Rehberi Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi**, Zihinsel Engellilere Destek Derneği, İstanbul, 2001.

Kırcaali-İftar,Gönül. “Bilimsel Araştırma Yöntemleri.” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Ders Notları, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2000.

_____. “Aile ve Çevre Eğitimi Ders Notları” Anadolu Üniversitesi Engelliler Araştırma Enstitüsü, Eskişehir: 1995.

Kravetz, S., Katz, S., Kutz,S. "A Goal Directed Approach to Training Parents of Children With A Developmental Disability." **The . British Journal of Mental Subnormality** Vol, 62 No: 70,17-29., 1990 (Sucuoğlu, Küçüker ve Kanık, 1993b,s.521'deki alıntı).

Leysler, Y. "Let's Listen to the Consumer The Voice of Parents of Exceptional Children". **The School Counselor**. 35,363-369., 1988. (Sucuoğlu, Küçüker ve Kanık, 1993b, s.521'deki alıntı).

M.E.B. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (23937) **Resmi Gazete**. 18 Ocak 2000a

_____. **Zihin Engelliler İlköğretim Okulları Programı**, Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2000b.

_____. **Zihinsel Engelliler İş Eğitim Merkezleri Programı**, Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 1999.

Özel Eğitim Hakkında Kanun Hakkında Kararname, Karar Sayısı: KHK/573, Resmi Gazete 23911: 6 Haziran 1997.

Özen, Arzu. "Gelişimsel Yetersizliği Olan Çocukların Annelerine Eğitim Uzmanlarıyla Çalışırken Gerekli Olan Etkili İletişim Becerilerinin Kazandırılması" Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.

Ross, A.O. **The Exceptional Child in the Family**. New York :Grune and Stratton, 1964 (Eripek, 1996, s.148'de ki alıntı).

Saldıroğlu, Hayrinüsa., Mutluoğlu, Lütfiye. "Kurum-Aile ilişkileri Komisyon Raporu." **Özürülere Hizmet Veren Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Kurum ve**

Kuruluşları İş Birliği ve Koordinasyon Toplantıları Sonuç Raporları.
Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Ankara: 2000.

Schulz, Jone B. "Parents and Professionals Special Education." **Allyn and Bacon, Inc.,**
USA. 1987 (Cavkaytar, 1999,s.21'deki alıntı).

Snell, M.E. **Sytematic Instruction of the Moderately and Severely Handicapped.**
(2.Ed.) Ohio: Merril Pub. Corp.,Columbus: 1983 (Tekin, 1996 s.114'den alıntı).

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Zihinsel Özürlüler
Özel Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği, **Resmi Gazete.** 21728, 14 Ekim
1993.

Sucuoğlu, Bülbin. "Özürlü Çocuğu Olan Anne-Babaların Gereksinimlerinin
Belirlenmesi." Araştırma Raporu, Ankara: 1994.

_____. "Ana-Babaların Özel Eğitim Okullarını Algılama Biçimleri." Yayımlanmamış
Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 1991.

Sucuoğlu, Bülbin., Küçüker, Sevgi. ve Kanık, Nuray. "Anne Babaların Özürlü
Çocuklarının Eğitimine Katılımları." Nihai Rapor, A.Ü. Eğitim Bilimleri
Fakültesi, Ankara: 1993a.

_____. "Özel Eğitimde Anne-Baba Eğitimi Programları" (Örnek Çalışma). **Eğitim
Bilimleri Fakültesi Dergisi,** Ankara Üniversitesi, Sayı:25,1993b.

Strickland, B.B. & Turnbull, A.N.: **Developing and Implementing Individualized
Education Program.** (3.Baskı),Columbus: Merril PublishingCompany, 1990
(Tekin, 1996 s.114'den alıntı).

Tekin, Elif. "Zihin Özürlü Çocuklara Kardeşleri Aracılığıyla Sunulan Dört Saniye Sabit Bekleme Süreli Öğretimin ve Eşzamanlı İpucuyla Öğretimin Etkililiklerinin Karşılaştırılması." Anadolu Üniversitesi Yayınları; No.1241, Eskişehir: 2000.

_____. "İşlevsel ve Etkili Bireyselleştirilmiş Eğitim Programları." **Eğitim Fakültesi Dergisi**, Anadolu Üniversitesi, Cilt 6, Sayı 2, s.s. 111-122, Güz 1996.

Temel, Fulya. "Özürlü Çocukların Eğitimine Ailenin Katılımı." **Çağdaş Eğitim Dergisi**, Nisan, Cilt 19, Sayı 198, s.11-12, 1994.

Turnbull, A. P. "Parent Professional Interactions" (Ed. M. Snell) **Systematic Instruction of the Moderately and Severely Handicapped**. (Second Edition) Ohio: Merrill Pub. Corp., Columbu: 1984, ss. 17-44.(Cavkaytar, 1999,s.21'deki alıntı).

Türk Dil Kurumu, 2003, internetten alıntı, <http://www.tdk.gov.tr/tdksozluk/SOZBUL>.

Vuran, Sezgin. "Zeka Geriliği." **Özel Eğitim**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını, 2002.

_____. "Zihin Engelli Çocuk Annelerine Ödüllendirme ve Eleştirmemenin Kazandırılmasında Bilgilendirme ve Dönüt Verme, Dönüt Verme ve Ödüllendirmenin Etkililiği." Yayımlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.

_____. "Bireyselleştirilmiş Öğretim Materyallerinin Hazırlanması." **Eğitim Fakültesi Dergisi**, Anadolu Üniversitesi, Cilt 6, Sayı 1, s.s.75-82, Bahar 1996.